

יהודה כרדוד

ה"הגנה" באירופה

המרכז לחולדות כוח המגן ה"הגנה"

ע"ש ישראל גלילי מיסרדן של העמותות:

ארגון חפרי ה"הגנה"

אגודת דור הפלמ"ח

יד טבוקין

תג הוצאה לאור

1995

Handwritten notes in the top right corner, including the name "יהודה כרדוד" and other illegible scribbles.

ממקור ראשון לגבי כל הכוחות הפעילים בשטח, הכפופים ל"הגנה" או מתואמים על-ידיה. יתכן שטרם דעה לחשוף את תכניתו, או שטרם סיכם אותן לעצמו סופית.

באותה עת החלה במקרה הארצית ובמסגרת ה"הגנה" פעילות למימוש רצונו של בן-גוריון לשליחת ארם ברמה מתאמה, אשר יפקד על מכלול הפעולות באירופה. במסגרת דיונים אלה, שנמשכו חודשים אחדים, עסק המטכ"ל במספר נושאים. הראשון היה — את מי יש לשלוח, רחוק, אף-על-פי שבן-גוריון כבר החליט על מינויו, של נחום שדמי. במינויו של שדמי תמך, נוסף למשה סנה, גם יעקב דודי, שנחשב לאיש מפלגת פועלי ארץ-ישראל. יצחק שדה, ממלא מקום הרמטכ"ל, איש אחרות העבודה, התנגד למינוי בנימוקים שונים, שעיקרם היה כנראה מפלגתי. הוא ביקש לשלוח אדם שיעמוד בקשר הרק יותר עם אנשי אחרות העבודה והפלמ"ח. ישראל גלילי, אף שהיה איש אחרות העבודה, תמך במינויו של שדמי. הנימוקים נגעו בצורך למנות איש שקול, מבוגר, בעל סמכות, אשר כל הזדעזוע יקבלו את מרחונו, לעומת איש צעיר ומנוסה כשדה, כרצונו של יצחק שדה. ההכרעה הסופית נפלה בתורשים נובמבר — דצמבר 1945.

נושא שני היה הגדרת התפקיד. בעור שבחודשים מאי — דצמבר 1945 גיבש הרמ"א יחד עם המטכ"ל את תפקידי ה"הגנה" באירופה, התבטשה בתהליך מקביל הפיסחו של בן-גוריון בדבר ה"הגנה" באירופה, כ"יסרן לחשל עליו את המאבק נגד הבריטים" ובהכנה לקראת מלחמה כוללת, שתכפה עלינו עלידי ארצות ערב אם תקום מדינה יהודית. כך הגייר משה סנה, הרמ"א, את תפקידיה של ה"הגנה" באירופה, כפי שסרכמו בשיתוחתו ופשיחות ישראל גלילי עם נחום שדמי:

א. לבעלת-על הבונות המאובנות המצויים בשטח — ה"הגנה"

ב. חיזוקת הצבא הבריטי, "הנכס", "הצבא היהודי".

ג. לארגן הגנה עצמית קבועה לקהילות היהודיות, בין אם תקום מדינה יהודית ובין אם לא תקום. הגנה זו תחזק את המוראל ואת יכולת ההתאגדות במיוחד במחנות הפליטים.

ד. לסייע לעלייה ב', ל"בריחה" ולרכש. כאן היתה הוראה פחות ברורה, והואיל וכידי שאול אביגור, ראש המוסד לעלייה, ניתנה סמכות עליונה. לשדמי נמנו, שעליו להביא בחשבון את מעמדם של אביגור

ושל הארגון שהוא עומד בראשו, ולסייע ביזו ככל שירדש, מכלי ליטול סמכות פיקודית.

גישתו של בן-גוריון היתה שיש לדנו למאבק להקמת המדינה את "טריטוריות פיקודי", אשר יפקד על כל הזדעזוע. הוא הורה לרות עליאב (קליצ'ו), נציגת הסוכנות בפריז וחברת "הגנה" בכירה, ולאחזר אבריאל (איברל) להצטרף לשדמי עם הגיעו לפריז ולהקים מטה לפיקוד על המאבק. עליאב ואבריאל לא התייחסו למינוי זה ברצינות ושרמי ניגש להקמת מטהו בלעדיהם.

בתורשים אוקטובר — נובמבר 1945 נוסחה תכניתו של בן-גוריון בשני מסמכי-יסוד. האחד הוא המברק ששלח בן-גוריון ב'1 באוקטובר לראש מפקדת ה"הגנה", משה סנה, שנחתם בכינוי "אבי עמוס" ונכללו בו הנחיות היסוד המדיניות והאסטרטגיות למאבק. המברק נשלח כמענה לפנייתו של סנה מ-23.9.45 לבצע פעולת חבלה גדולה בתגובה להשעית ההחלטת על ביטול "הספר הלבן".

המסמך האחר, שכתב בן-גוריון ב"11.11.45" ושוער "לחשל את הסדן האירופי", הוא "מצע הצלחים", כשם שהמברק בחתימת "אבי עמוס" יכול להיחשב כמסמך-יסוד באסטרטגיית המאבק להקמת המדינה, כך "מצע הצלחים" מהווה מסמך-יסוד לגבי ארגון ה"הגנה" באירופה.

דוד בן-גוריון גיבש לעצמו אסטרטגיה בת שני שלבים כדורים. השלב הראשון היה המאבק בבריטים — עלייה ב' ועלייה ג' ותנועת

* סוגי עלייה ומינוחם לפי כללי ארגון ה"הגנה" היו:

עלייה א' — עלייה בייחוד השלטון הבריטי, באמצעות סרטיפיקטים;

עלייה ב' — עלייה בלתי-לגיאלית, מאורגנת בידי המוסד לעלייה ב', הנוסע ככל הקשור למבצע זה — גיוס האנשים בארצות המוצא, הכשרתם לעלייה, שליחתם באמצעות הבריחה לארצות החוף (יוון, איטליה, צרפת וכדומה), העלאתם לאניות שורכשו עלידי המוסד לעלייה ושליחתם ארצה;

עלייה ג' — כמו עלייה ב' בחוספת אחת — הכשרת העולים להילחם בנשק הם נגד הכוחות הבריטיים בעת השתלטותם על האניות או לחופי הארץ. עלייה ג' לא הובטעה, משום שלא היה צורך בה — המאורעות המדיניים הקיימות, אך חלק מן העולים הוכן ואומן לצורך זה;

של המשמרת מחמנית על-ידי המוסדות העליונים של התנועה הציונית וארגון ההגנה בארץ. המחלקות הראשיות (בשפה אחרת — מחלקות המטה) הן: גיוס וקבלת חברים, אימון והכשרה, ליכיש, התסנה ותחבורה (שעד מינויו של מפקד ההגנה) בוצעו ביזמה מקומית של חיילי הכריגרה ושליחי הארגון מן הארץ, ועתה הוטלו על שרמ"י, קשר ושירות, העברה, ספנות ועלייה (כל אלה היו נשאו בסמכותו של המוסד לעלייה, אף כי מוכן מהוראתו של בן-גוריון שגם אלה הם חפקדיו של ארגון הצלחים) וכספים". ההוראות שניתנו לנחום שרמ"י לגבי הגדרת הסמכויות לא היו, כאמור, ברורות במידה מספקת. הוא קיבל על עצמו את סמכותו האישית העליונה של שאול אביגור, ואף הציע לו לקבל את הפיקוד על כל הורעות, כפי שיפורט בהמשך. שאול אביגור היה במידה מסוימת אביו הרוחני של נחום שרמ"י, עוד מימי גדרו העבודה, והאחרון קיבל את מרותו באופן טבעי.

לשרמ"י לא נקבעו מסגרות ברורות של קשר, דיווח ומשוב, אבל לפי אותה תפיסה, החותרת להקמת פיקוד טריטוריאלי מאוחד באירופה, קידם בן-גוריון, בעזרת הגרעונים ופול, גם את מערכת הקשר. ב-30 באוקטובר חנן בן-גוריון תחנת אלחוט שהוקמה בסיועו של פול. ער צאתו של שרמ"י הסתפקו המפקדה הארצית והמשכ"ל במחן הוראות כלליות וציון מגמות. התקציב שנקבע הופרש מן התקציב לתפקידים מיוחדים של בן-גוריון, והועמד לרשותו של שרמ"י באמצעות חיים פזנר (פזנר), גובר הסוכנות בז'נבה. ההוראה שניתנה לפזנר מצאה אותו נכון לסייע בנושא, מעל ומעבר לביצוע של העברת הכספים גרידא.

ל"מצע משמרת הצלחים בגולה" קדמו מגעים של בן-גוריון עם פול שבנקבונתגם הנקב ב-1945. ל"מצע הצלחים", התקיים בפיוז לפני שפתח דוד בן-גוריון ביומנו את "מצע הצלחים", התקיים בפיוז כנס לוחמים בהשתתפותו. באותו כנס מדישים נטלו חלק אנשי ה-A.J. "הגנה זואיכ" (הצבא היהודי), חיילי הכריגרה ויחידות אחרות ואנשי "הגנה" ככלל. דגל ה-A.J. נמסר בכנס לבן-גוריון למשמרת. המפגש הזה והמפגשים שקדמו לו עם אנשי המחוזות הציונית האנטי-נאצית ועם חיילי הכריגרה, חיזקו את אמונתו של בן-גוריון בצורך במפקד מוסמך אחד לאירופה.

המרי בארץ, תוך שיתוף כל הגורמים המוכנים לסוד לפקודת המוסדות. חפקדיו של הפעילות האלימה היה להוות לחץ הסכרתי ומדיני ולהשפיע על דעת-הקהל בעולם. עלייה ב' ועלייה ג' היו המכשירים העיקריים שאמורים היו לגייס דעת-קהל אוהדת בעולם.

השלב השני, שיגש לפתוח בו כרזמנית: הכנה מקיפה למלחמה נגד מדינות ערב. גם משימה זו הוטלה על ארגון ההגנה — רכש, תעשייה צבאית, גיוס אנשים והכשרתם — כל אלה מתוך הנחה, שבמלחמה זו נגד צבאות ערב לא הלחץ ההסכרתי והמדיני יכריע ויקבע גודל קיומה של מדינה יהודית, אלא הכוח לבדו. כשלב זה של הגיוס, כל ורעות ההגנה" שיתפו פעולה בניהן. בהעררו של פיקוד מאוחד באירופה, נחבץ התאום על-ידי מגע אישי, כשכל זרוע כפופה ישירות למשכ"ל. במקרים רבים שימש שאול אביגור כפוסק האחרון.

ההנחות הגיעו לשרמ"י ישירות מבן-גוריון, בעוד שהסתייגויות נחלקלו ממושה סנה ומישראל גליל, עם רמזים רבים לגבי צורת הביצוע.

לעלייה ג' הסתמך בן-גוריון על גרעין בן 400 אנשי A.J. מתוך רשימות שהרענו לפניו על-ידי פול. כשיתוף עם "אודט" הוא פתח בתיספר ימי במרסי, שתכליתו הייתה הכשרת גרעין בן 80 אנשים מאומנים שיוכלו להוביל במאבק נגד הכריטים על האניות. בלא קשר לעלייה ג', הוקם גם בתיספר לטיס במרסי, שבמרוצת השנים 1946—1948 זכשיר 22 טייסים. הם קיבלו רשיונות טיסה למטוסים קלים בגבולות הטריטוריה הצרפתית, לרבות צפון-אפריקה. הללו יועדו לצורכי הגנה עצמית במקרה של פרעות ביהודים.

בן-גוריון ראה במפקד ההגנה" באירופה מקור סמכות לכל הפעילות הנובעת מהנחיותיו שבמבוק "אכי עמוס" זכ"מצע הצלחים" (ראו לעיל). כסעיף ח', שבו הגדיר את המבנה, קבע בן-גוריון כי "המפקדה

עלייה ד' — עלייה במיזוח מוזיפים, דרכונים שאולים, מעודות פליטים מופרות (דרכון ננט), דרכונים מחצרת המוסר ועוד. 38 סוגי מעודות היו בשימוש במרסי כשלב הגיוס.

התגבשות מסגרת הפיקוד

הוועד המנהל המרכזי, ה־Comite Central Directeur (C.C.D.) הורכב בתחילתו משני הזוגות — פורד וקנט. ב־4 ביוני 1941 נפטרה אחייני, "בת מתתיהו", הורח החיה במקפדה. בסוף השנה חזר לטולח ליאונרד וזופרנר והצטרף למפקדה. אריאן קנט התפטרה מהמפקדה והמשיכה בפעולה בשדה.

למפקדת ה־A.J., שבה היו חברים פול ולוסיין, הצטרפו בתחילת 1943 ליאונרד וזופרנר, אלכסנדר קוברסקי, דיקה יפרויקין והרב רנה קפל. האחרון שימש כנציג "הצבא היהודי" במסגרת "ארגון הנער הציוני".

כך נוצר בתוך המפקדה איוון, שנבע מן ההסכמה הכללית שעל המחחרת להקיף את כל היהודים ללא הכול בהשתייכות מפלגתית. נוצרה מעין נציגות כלתו רשמית של זרמים פוליטיים ותרבותיים שונים של הציבור היהודי, אף על פי שפל איש בפיקוד ובשורה היה מגויס אישית ונושא באחריות אישית כלפי הפיקוד. פול וקנט נחשבו מקורבים יותר לרביזיוניסטים ואילו לוסיין נחשב כדוברו של ארץ-ישראל העוברת. ליאונרד היה איש "השומר הצעיר", דיקה מקורב יותר לארץ-ישראל העוברת ואלכסנדר למרכז.

עם הצטרפותם של "הצופים היהודים בצרפת" ניתן ייצוג גם ללא-ציונים. הקשרים עם ההנהגה הפוליטית הרשמית של הציונות, כגון עם מרק ידבלום, לא היו אלא קשרי עניין ודאגה לסיוע חומדי וטקטי, לצורכי הפעילות המבצעית, ללא התערבות בהחלטות הפיקוד.

בתחילת 1941 הוקדש מאמץ לגיוס אנשים, הן בטולוז עצמה והן בצרים אחרות בחלק "הבלתי כבוש". באותו זמן גברה גם החדידה לתוך מחנות הפליטים ומחנות ההסגר, ונויסו בהם אנשים לשתי המסגרות של המחחרת.

באביב 1941 כבר היו כתמישים גייסיס מאורגנים במספר "מבצרים" ותגברו את פעולת הגיוס ל"צבא היהודי". משימה זו הושלה בעיקר על כתפיהם של אחייני, קנט ויעקב קוטליצקי, שחדרו למחנות בכיסיים שונים ופעלו גם בעזרת רבנים, כמו רנה קפל ואחרים. קוטליצקי נתמנה בסתיו 1941 אחראי ל־A.J. במחנות.

1941 — 1942

כשנים אלו התבסס שלטונם של הנאצים בשטח הכיבוש וניתנה ליגלוציה לשלטונו של פטן מצד הזמונים הצרפתיים. הגרמנים לא חשפו עדיין את ציפורניהם. דיחה זו גם תחלת דרכו של דה-גול כראש מערכת ההתנגדות הצרפתית לציון של בעלות-הברית. פלישת הנאצים לברית-המויעצות גרמה לשינוי חשוב גם בצרפת. בעקבות נחיתת בעלות-הברית בצפון-אפריקה, כבשו הגרמנים כ־11 בטובמבר את החלק הדרומי הבלתי כבוש.

ביום 29 במרס 1941 הפכו חוקי הגזע הנאציים לחוקי מדינה בצרפת הכבושה כולה. יהודים גורשו מן הצבא, רוכזו במחנות הסגר, וכ־20 באוגוסט הוקם ליד פריז מחנה דרנסי (Drancy) הידוע לשמצה, ששימש מחנה מעבר, אליו נשלחו היהודים מכל רחבי צרפת כדרכם להשמדה באושוויץ.

מושל מחוז הוט גארון (Haute Garonne) החליט להקים "מחנה קליסה" ליהודים פליטים פברנס (Brens). מפקדת "הצבא היהודי" (A.J.) הזהירה מפני המזימה, משום שזה היה חלק מן התכנית הכללית לרכז את היהודים לקראת השמדתם.

בחודשים האחרונים של 1941 החלו מצודים גדולים אחד יהודים. ב־17 — 16 ביולי, למשל, נעצרו בחלק הצפוני של צרפת כ־13 אלף איש. בסוף חודש אוגוסט בוצע מצוד גדול בחלק הדרומי, והאנשים נשלחו להשמדה במחנות.

ביום 27 בדצמבר ניתנו הוראות "שירות על-ידי מוטוליני, רוזן איטליה, להתנגד לגירוש היהודים משטחים שכבדי האיטלקים והם הפכו למקום מקלט זמני לרכבות היהודים.

באביב 1942 נערכה ועידת בילטמור, בה הוחלט על הצורך בהקמתה של המדינה היהודית, מיד עם תום המלחמה. החלטה זו שימשה נקודת אור שעוררדה את ראשי המחחרת היהודית-ציונית בצרפת. מול הורדיפות, החלה קורמת עור וגידים התארגנותה של המחחרת להתנגדות אלימה לנאצים.

הפעילות נעשתה מוגדרת: בשלב ראשון - העלמת היהודים. בשלב השני - יצירת מקומות מחבוא. לילדים נמצאו מקומות כמגורים ובבתיהם של צרפתים שהיו מוכנים לקבלם. למרבית המבוגרים צייד היה לנפק מסמכים מזויפים, לא רק תעודות-זהות, אלא גם תעודות מוון, תעודות עבודה, מגורים, ועוד. משימה נוספת הייתה הברחת ילדים וצעירים או אנשים שהיו מבוקשים על-ידי השלטונות, והעברתם את הגבול לשווייץ או לספרד.

כאותה שנה החלילו מצטרפים ל"צבא היהודי" ונשבעים לו אמונים גם פעילים בנרות שונות. קפטן ז'אק לורוס, שגורש מן הצבא בגלל יהדותו, נשבע אמונים ל-A.J. והיה לאחד המפקדים והמארגנים הבולטים בו. המפקדה מיסדה חפקידים אשר הזמן תבעם. כך, למשל, הוקמו מעבדות לזיוף מסמכים שפעלו ב"מס"י", בליין וכמובן בשולח. בתחילת 1942 היחה במפקדה מחלקה ארצית לייצור מזויפים. מחלקה זו שירתה גם ארגוני מחתרת לא-יהודיים אשר נזקקו לתוצרתה.

בוצעה חדירה מסודרת ומחוננת לתוך הארגונים היהודיים הקיימים. ההשתלבות בהנהלות הארגונים היהודיים היחה מלאה. נוצר קשר לגיונס, שהיה אחד המממנים העיקריים של קיום היהודים הנודפים, ובעקיפין גם של פעולת המחתרת. בשלבים מסוימים הפך "הצבא היהודי" למוסר המקבל ומחלק את הכספים לארגונים היהודיים השונים, ובכך הגביר את שליטתו ועודר את המגמות שראה כמרכזיות. כחיי היהודיים באותה תקופה. אלכסנדר קוכרסקי, מהנהלת "אודס", היה אף הוא איש המחתרת וסייע הן בכספים והן בחלק הארגוני.

שנת 1942 היחה שנת הכנת המחתרת גם כמחתרת לחמת. בסוף 1941 קיבלו ליאונרד ואלברט כהן הוראה להקים את ה"קורפ פרג" בשלגה - הנהגת מחתרת למעשה בשנת עיבתו במהלך 1942 בתקומה בהורכתו של ליאונרד ושל "קפטן ז'אקל" (ז'אק לורוס), יחידות לחמת רבות בערים השונות. בשטחים הפתוחים ובעיירות אורגנו ואומנו יחידות לחמים, מאקי (Maquis), שהכשירו עצמן להכות בגרמנים, בשיתוף פעולה עם המאקי הצרפתי. בתחילת 1943 נוצר קשר עם המחתרת היהודית ההולנדית ועם האישי שעמד בראשה, שושו. נפתח מסלול הברחה משם דרך בלגיה לדרום צרפת, ומשם לספרד, כדי להצטרף לכוחות בעלות-הברית וליחידות העבריות בצבא הבריטי.

החל משנת 1941 היה אלברט כהן עוזרו של פול. משנתו כחברת חלקי חילוף של משפחת פולונסקי שימשה לו כסו. ז'אקו יחידות של "קורפ פרג" בלימודי, בליין, ב"מס"י, בניעה, בגרובל ובמזב. הגופרה התפקת הניירות המזויפים במעבדות שפעלו בהנהלתם של פייר מוצניג וסרג' קראוס בניעה. הוקם פיקוד מיוחד להברחת יהודים לשווייץ ולספרד ובסוף 1942 החלה הברחה מאסיבית של יהודים לארץ-ישראל דרך גבול ספרד. ארינסט למבר עמד בראש "הבדיחה" לשווייץ. באמצעות ארגוני הועברו לשווייץ מאות רבות של בני נוער ומבוגרים יהודים. באותו זמן נחשף דוד קנטו על-ידי המליציה הצרפתית. לפי החלטת ה-C.C.D. הוא הוכרז לשווייץ.

פול ולובלן נשארו המפקדים היהודים, ומעמדם החזק במהלך השנים האלה כמפקדי המחותרת כולה. פול, בשותפות עם לוסין, פקד על "הצבא היהודי" ועל שולחנותיו, שעסקו בכל הנשאים של הצלת היהודים, והכשיר עצמו למלתמה המרעת נגד הגרמנים ומשתפי-הפעולה, בשיתוף עם לוחמי יתר המחותרות. בדצמבר 1942 הוקם הארגון היהודי למלתמה (O.J.C.), שאיחד את המחותרות של "הצבא היהודי", הצופים היהודיים וארגון הנוער הציוני. בראש גוף זה עמדה וערה, שעם חבריה נמנו גם דנה קפל, יוסף פוישר ודיקה יפויניקין. ועדה זו לא היחה גוף המכתוב מריניות, אלא גוף מסייע בפעולה בדרכים שונות, חומריות וציבוריות.

כנס הנוער הציוני שהתקיים במחתרת במונטפלייה נהל על-ידי דיקה, כנציגו של "הצבא היהודי". הארגון שקם בעקבות הכנס שימש כסו לפעולות הצלה והברחה, ולמעשה הפך מכאן ואילך לזרוע מוסוית של "הצבא היהודי".

1943 — 1944

מעמדו של דהיגל וסמכותו גברו והלכו ומצאו כישוי בקצב גובר וחולך של הקמת יחידות צרפת החופשית באנגליה ובאפריקה, וכגיבוש המחותרת שהפכה לרשת מסועפת בתוך צרפת. מעתה נתקבל הסיוע ליהודים גם כמעשה מכוון של התנגדות לשלטון הנאצי.

יהודים רבים, בעלי נטיות פוליטיות שונות, הצטרפו לחדות ההתנגדות. במחלת הקומוניסטית היו יהודים רבים. מוסדת יהודים, ובתוכם המוסדות הציוניים, לא יכלו להתפנות, מסיבות מובנות, לטיפול מחשבות החוקות-טוות. הצלה היתה בראש מעיניהם.

הוקמו גופים שונים לתיאום ולעזרה הדדית. בפריז הוקם באפריל — מאי 1943 האיחוד היהודי למאבק ולעזרה הדדית. קמו קבוצות מחתרת קטנות בערים שונות, שהשתתפו בהן יהודים ולא-יהודים. הם סייעו ליהודים נרדפים, ביניהם גם גופים שכבר השתייכו למחתרת רשמית או לא רשמית, כגון הצופים היהודים, במטרה להציל ילדים גם באזור הצפוני.

מול קהילה יהודית רדופה ומושמדת, המנסה להסתגל למצב ולשרוד, עמד ארגון המחתרת הציונית "הצבא היהודי" (ה-A.J.), שעוד בשנים 1939—1940 גיבש את האידיאולוגיה ואת הדוקטרינה שלו, ומאז ואילך הכין כלים ארגוניים אשר עסקו בהצלה כהווה, ויצרו דפוסיים ארגוניים ואופרטיביים לעתיד.

שנת 1943 היתה השנה המכרעת בארגונו ובהתבשרותו של "הצבא היהודי". מפקדת הארגון, שבראשה עמדו מוריס פרר ("פול") ולואיז נאליהם הצטרפו גם אחרים, הקרימה בהתארגנותה כל ארגון יהודי אחר, ואף את המחתרת האנטי-נאצית הצרפתית בכלל.

עד סוף 1943 הוקמו עשרות רבות של "מבצרים" של גייסים. היה להם פיקוד מיוחד ונפרד, אבל אנשי "המבצרים" השתתפו במקרים רבים וכדרכים שונות בפעילות המחתרתית האחרת — "הצבא היהודי". יתר-על-כן, הם הסתגנו, בהכוונת הפיקוד, למסגרות יהודיות ולא-יהודיות שונות, לשם גיוס כספים, איסוף מודיעין והכוונת מגמות הפעולה של אותם הגופים.

פיקוד המחתרת הצטיין בגמישותו הארגונית והאופרטיבית, ובמקרים רבים הכין כלים מתוך ראיית הנלד עוד בטרם התעוררו הצרכים. המיקום הפיזי של המפקדות היה במשך כל אותה תקופה בטולוז, חחילה במפעל O.N.I.A. (המפעל הלאומי לייצור חנקן). שפו המשיכו פול וליאונרד בעבודתם כמהנדסים בכירים. ב-27 בינוי הועברה המפקדה, מסיבות ביטחוניות, לבית כפרוזיי טולוז.

הצורך להפעיל את המפקדות ממקום קבוע הייב נקטת אמצעים מגוונים ביותר לשמירת הסודיות והמחתרת. בעיקרון נקבע, שבמפגשי האנשים לא ייחשפו הפנים. לפיכך, רק מעטים יכלו להכיר את ראשי המחתרת אישית.

היחידות הלוחמות

בתחילת 1943 הוחלט להקים את היחידות הלוחמות ולגבשן. יחידות אלו התאמנו לרוב במסגרת המאקי היהודי בחזות מבודדות, בערות ובהרים. בתום האימונים חזר חלקם לערים והקים בהן את יחידות ה"קורפ פרג" לחימת מחתרת עירונית. בין מטרתיהן היו חשיפת מלשינים ומשתפי-פעולה והוצאתם להורג, פיצוץ מחסני צבא, פגיעה במשרדי גסטאפו ומיליציה ושיבוש ארכיוניהם. שהכילו פרטים על יהודים. ובהמשך, גם השתלטות על משרדים אלה והשתלטות על תיקיהם לצורכי איתור יהודים מחדי-גיטא ומשפתי פעולה מאיד-גיטא. תחילת ארגונו של היחידות הלוחמות העירונית היתה כשהוטל על ליאונרד להקים, יחד עם אלברט כהן, את היחידה העירונית בטולוז. במרס 1943 נשבע ד"אק לודוס ("קפטן ד"אקל") אמונים ל-A.J. ונשלח לניצח לארגן מחדש את היחידות הלוחמות שם. זמן קצר לאחר-מכן, במאי, נשלח ד"אקל לגרנובל לאותה מטרה.

יחידות המאקי של ה-A.J. התחילו לצוץ במקומות שונים בחלק הדרומי-מזרחי של צרפת. מפקדים ומדריכים כד"אקל, ליאונרד ואחרים נדרו בשליחות המפקדה ממקום למקום, ארגונו, אימונו וניכשו את היחידות.

באותו זמן החליט הפיקוד (C.C.D.) להקים קשר קבוע עם יחידות המחתרת הצרפתיות הלא-יהודיות, הכפופות למסגרת המאקי בהנחיית הד"גול, ולשתף עמן פעולה. במקרים רבים היה שיתוף-פעולה מלא, כמוחר באזור "ההרים השחורים" (Montagnes Noires) שבמרכז צרפת. השאפה, שהוגשה ברוב המקרים, היתה שייחידות "הצבא היהודי" יהיו יחידות עצמאיות תחת פיקוד ה-Forces Francaises d'Interieurales (F.F.I.), כוחות צרפת הפנימיים — כינוי לכוחות המחוזות שעמדו לפקודת הד"גול.

כפני הצרפתים עמדה רק מטרה אחת והיא להכות בגרמנים ובמשתתפי הפעולה, בעוד שסדר העדיפויות של המחנות היהודית היה שונה. בראש מעייניהם עמדה הצלת היהודים, ורק לאחר-מכן המאבק בפולש. לכן לא היה אפשר לכפות את המחנתת כולה לפיקוד הצרפתי. זאת הייתה סיבה נוספת להצגת-צנרת-לניצחיה האופרטיבית של הפיקוד המרכזי.

בנוסף לקשרים עם ה-F.F.I., נוצר קשר גם עם הבריטים. באמצעות מיגויר ריצ'רדסון, איש האינטליגנציה, שהוצנח ל"יער השחור". בתיווכו הוצנח ציוד ליחידות, והפיקוד פעל באמצעותו להשגת הכרה ברישית בתורמחה של המחנתת היהודית לאמאן המלחמתי, מתוך כוונה לגצל זאת בעתיד לטובת המאבק להקמת המדינה היהודית.

קפטן רענן כ"נ (ויסמן) הוצנח בספטמבר 1943 בדרום צרפת, בשליחת האינטליגנציה הבריטית. משימתו הייתה להחליף את הצפנים של יחידות המחנתת השונות, והקשרות בבריטים. שכן נתגלה כי שטחי הפקחת הציוד ליחידות-המקומיות יודעו לגרמנים. להצנחתם של רענן ועמיתו נבחר לילה סוער, ובבל תקלה הוצנח במרחק כ-200 ק"מ לערך מן המקום שנקבע. הכרתו את השטח ותושייתו עמדו לו ולחברו לצניחה והם הצליחו להגיע לטולת. הוא הקים קשר עם פול ושוחר אחרו כלי הראותו, שכן פול הסתיר את פניו מאחורי אודו של זרקור חזק. קשר זה עתיד להניב פירות טובים ורבים. רענן המשיך את דרכו למפקדת המאפי והגיע דרך פריז עד צפון צרפת. לאחר שביצע את תפקידו, היה עליו להגיע למקום מפגש בחוף התעלה, ומשם - להתפנות בצוללת. בדהכל נעצר על-ידי הגסטאפו, הצליח לברוח, אך החמיץ את המפגש. הוא חזר לפריז, ובעזרת המחנתת היהודית הגיע אחר תלאות מרובות לספרד ולקהיר. זו הייתה תחילתו של שיתוף-הפעולה

בין רענן כ"נ לפול בשלבים שונים של פעילות ה"הגנה".

במפגשו של רענן עם פול נקבעו נקודות הצנחה עבור המחנתת היהודית. הכושר המודיעיני והתושייה גרמו לכך שגם הצנחת שהיו מיועדות ליחידות אחרות, ולא עלה בידן להגיע ולקבל, נבלו ביד.

יחידות המאפי של "הצבא היהודי".

השאפה לשתף פעולה עם הבריטים כדי להכות בגרמנים, אך גם כדי להשיג הכרה ולצבור הישגים לקראת הקמתה של מדינה יהודית נתנה כצד ההצלחות גם פירות באושים. בתחילת 1944 נתקל אנטי

המחנתת בניצה בבריטי שהציג עצמו כשם שאר פורל. הוא הוצג כפני אנרי פוהרליס, איש "הצבא היהודי", כסוכן בריטי. הקשר הוקם באמצעות צעירה יהודייה, שהייתה פילגשו של אותו שאר פורל. המגע עבר בחינות רבות, ובסופו של דבר אושר על-ידי המפקדה בטולוז. ב-17 ביולי 1944 הגיע "התחבול" לסיומו. דנה קפל, לורוס וכל הקבוצה הפריזאית נאסרו על-ידי פורל והובלו למרחפי הגסטאפו. רק סמוך לשחרורה של פריז הועברה כל החבורה למחנה-המעבר להשמדה. יום לפני שחרור מחנה דרנסי נשלחו כלואי בקרון מיוחד לאושוויץ, אבל כשלושים מנוסעי, אנשי "הצבא היהודי", הצליחו לפרוץ את הקרון, להיחלץ ממנו ולשוב לפריז המשוחררת.

בשלהי 1943 ובמרוצת 1944 נעשה מאמץ עליון להקים יחידות שישתתפו במאבק כנאצים. הפגיעה והחבלה ביחידות גרמניות והפעילות בערים גברו. נפגעו ונהרגו מלשינים ומשתתפי-פעולה. הגרמנים, מצדם, ערכו התקפות על המאפי ב"יער השחור", וב-20 ביוני, חרף המצור שהושם על היחידות על-ידי כוחות גרמניים גדולים, הצליחה יחידת "הצבא היהודי" לפרוץ. מפקד היחידה, לבלאן, נתפס והוצא להורג במקום, אלם סגנו, פייר לב, נטל את הפיקוד והיחידה הצליחה לצאת לדרך ולהיחלץ בלא פגע נוסף.

על-מנת לזכות בכרת קמקדת "הכוחות הצרפתים הפנימיים" היא מפקדת המחנתת של הממשלה הצרפתית הגולה ושל הגורמים הבריטיים, החלט להסב את שמו של "הצבא היהודי" (ה-A.J. Armee Juive) לשם זה ל"ארגון היהודי הלוחם" (Organisation Juive de Combat). לשם זה נתקבל טוב יוחר, שכן הוא הגדיר את הארגון כחלק מפלל הלוחמים. ב-1944 קיבל השם הזה חוק במסמך רשמי, אך גם השם המקורי, "הצבא היהודי", נשאר בשימוש.

לחימתו של "הצבא היהודי" בשטחים השונים גרמה, כמובן, אבדות בנפש ומעצרים, שבמרבית המקרים נסתיימו במוות. ביום 1 ביוני 1944 נעצרו, בצערם ברחוב, פול ופרן (הוא אייזיק פרידמן). פול הצליח לברוח בתחבולה שהוכנה מראש, ואף כי נפצע בידו באש אנשי הגסטאפו, הצליח להתחמק והמשיך לפקד על המחנתת ממקום מסתור.

רשת המודיעין הוקמה בטולוז. המידע רם אליה הן במגעים ישירים והן באמצעות אנשי מודיעין שמינה פול לקיום מגע עם החוגים היהודיים וה"הגנה" השונים, בטולוז ובערים אחרות, עם היהודים במחנות-ההסגר

ועם חוגים לא-יהודיים. הוקמה גם מערכת בלורים, שחלקם מילא אף תפקידי פיקוד.

מערכת הבלדים והמפקדים הניידים שימשה גם למשוב ולדיווח על ההתפתחויות, וכך ניתנה בידי המפקדה אפשרות לכוון מאמצים לארגון, לאימונים, ובשלב האחרון גם למבצעים. חלקם היו על-פי יזמה אופרטיבית מקומית, וחלקם מבצעים שהוטלו על-ידי המרכז. בשלב המאבק האחרון היה על היחידות האלה להקדיש מאמץ מיוחד לחבלה ברכבות, לפגיעה במשתפי-פעולה מרכזיים ולהשתלטות על מפקדות הגסטאפו והמיליציה.

מערכת ההצלה והמילוט

בתחילת 1943, משנתכבדה בהחלט מגמתם הרצחנית של הנאצים, שינה הפיקוד כיוון ועדיפויות לגבי היהודים שבמחנות-ההסגר. אם עד אז הייתה המטרה בעיקר הברחת צעירים לספרד ומשם לארץ-ישראל, הרי מעתה היה כוון שיש להציל כל יהודי שאפשר עדיין לחלצו. בכל האמצעים שאפשר לגייס, ותארגנו מספר שהותמים-כלליים, נוסף ל"שירות לפינוי וכינוס-מחדש" ול"שירות לפינוי וכינוס-חדש" של ילדים, ולא קשר ישיר לשירותים המיוחדים שעמדו לרשות הכוחות הלוחמים: השגת נשק, איסוף הנשק המוצנח, אימונים, מינוי מפקדים ופעילות מבצעית.

מוריס קאשו, שהצטיין בדכנת נירות מזויפים בניצח, הועבר לטולח והקים את השירות על מעבדותיו בצורה מסודרת. המעבדות לניירות מזויפים, ובמיוחד זו שבטולח, שימשו גם את אנשי המאקד ויחידות הלוחמה הציונית, אך עיקר המאמץ הוקדש לילדים שצווא-מסגרת אצל משפחות שונות, למשפחות שהסתתרו באזורים כפויים ולא לה שהוכרחו לספרד ולשווייץ. אחרי שהוקם הקשר עם המחתרות האנטי-נאציות האחרות, נהנו גם הן מן השירות הזה.

באותה תקופה התמסרו מעברי הגבול בליון לעבר גבול צרפת-שווייץ. גם המעבר לספרד התמסר, בפיקודו של ד"אק רויטמן. במאי 1943 הקימו שליחים של "הצבא היהודי" קשר עם נציגי הסוכנות היהודית ככונה להעביר את הצעירים לארץ-ישראל. דיקה הגיע אישית כמיוחד

למגעים עם נציגי הסוכנות, וילפרד ואלהו זובקין, ומסר להם פורטים על המחתרות ופעולותיה.

הקשר עם המחתרת היהודית ההולנדית, בראשות שיוש (סימון), היה דריסטר, שרשו ואנשיו נעזרו רבות ב"צבא היהודי" וקיבלו את מרותו. הקשר עם המחתרת נמשך גם לאתר שיושש נתפס והוצא להורג על-ידי הגסטאפו בסתיו 1943.

באותה שנה הושלמה ההנהגה הסמויה של ה-A.J. על הארגונים היהודיים וכאשר הוקם הוועד המייצג של יהודי צרפת (C.R.I.F. - Comite Representative des Israelites de France) היו בו מספר נציגים סמויים.

כבר בתחילת 1943 נוצר קשר ישיר אל מרק יובלוס, אשר הוברה לשווייץ ושימש איש קשר ל"קוץ ההצלה" של הסוכנות היהודית. שהפרישה כספים גם לצורכי ה-A.J. מרק יובלוס דיווח למוסדות הסוכנות בארץ-ישראל על קיום המחתרות, ועל פעולות המילוט והצלה היהודים של המחתרת.

בשנים 1943-1944, שהיו שנים של קביעת דפוסיס דרכי פעולה ושל קשרים עם הגורמים השונים, גילתה המפקדה צורך להקים מוסד שיעניק למחתרת "מטרייה ציבורית, פוליטית וכספית. המחתרת לא בקשה להעביר מסמכיוותיה הפיקודיות, אלא לקבל תמיכה מוסרית על מעשים אשר לגביהם הייתה הסכמה כללית שיש לבצעם והם: הצלה, התגרות וסיוע להקמת מדינה בארץ-ישראל.

לפי בקשת מפקדת ה-A.J. הוקם בדצמבר 1943 גוף שנקרא "הוועד המנהל של הארגונים הציוניים בצרפת" (C.D.O.S.F.), שתכליתו הייתה מתן מעין ייצוג מדיני ומוסרי לפעילות המחתרת. הוועד המנהל נתן לגישמיציה למגעי המתנת עם אבץ-שבאג וגם שליחי הסוכנות היהודית, ואישר בדיעבד כל פעולה שעתידיה להפוך כחום המלחמה את המחתרות הציונית האנטי-נאצית בצרפת ל"משמרת צלחים בגולה" (שמה של ה"הגנה" בצרפת, לפי קביעתו של דוד בן-גוריון), אשר גמלה חלק חשוב ביותר במאבק להקמת מדינת ישראל.

השתתפות במאבק להקמת מדינת ישראל

מטרתה השלישית של המחתרת היחה, כאמור, השתתפות במאבק להקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל. ב־1944 הגיע איש ה־A.J. "לאקו" (שטיינהורן) לארץ-ישראל. הוא נפגש עם אליהו גולומב, מפקד ה־"הגנה", והעלה בפניו את רעיון הקמתו של לגיון יהודי, שהמחתרת היהודית תהיה חלק ממנו. הוא קיווה, שכאשר יזכר הלגיון הזה על-ידי הצרפתים, הוא יזכה גם בהכרת האנגלים. המאבק היהודי האנטי־נאצי יוכל לשמש קלף במיקוח עם בעלות־הברית על הקמתה של מדינת היהודים.

בחודש מאי 1944 היה המצב כשל לניהול משאומתן מסודר בין המחתרת לבין נציגיה הרשמיים והמוסמכים של הסוכנות ושל ארגון ה־"הגנה". דיקוה נשלח לספרד לנהל את המשאומתן. הוא נפגש עם אליהו דובקין ועוזריו וביחד עיבדו מסמך של שיתוף-פעולה, שעיקריו היו: הכרתה של הסוכנות היהודית בתנועת המחתרת הציונית הלוחמת. — "הצבא היהודי" — והכרתה בה כחלק מהתנועה הציונית העולמית. התנועה הלוחמת מצדה מפירה בסמכות מוסדות התנועה הציונית והסוכנות היהודית ובכפיפותה להם. נקבע שפל פעולה מדינית שתבוקט הסוכנות ואשר תהיה לה גניעה לצרפת, תיעשה רק אחרי תיאום עם נציגיה של התנועה הציונית הלוחמת. קרי — מפקדת ה־A.J. התנועה הלוחמת תקבע כאיכות בארץ, אשר יוסמך על-ידי הסוכנות וההסתדרות הציונית כאחד, ויחד אתו יקבעו המשימות של מאבק המחתרת היהודית בצרפת.

הסכם זה נקבע ב־22 ביולי 1944 ואושר בארץ בספטמבר, והיה תקף עד הקמתה של מדינת ישראל. ההסכם נועד לשמש גם כלי בנייה הסוכנות היהודית למשאומתן עם בריטניה הגדולה. ההסכם שימש בסיס להפיכת המחתרת היהודית לצרפת לזרוע מוצהרת של ה־"הגנה" הארגון הלוחם היהודי" (O.J.C.), הוא הוכר כחלק מהמחתרת הרשמית של צרפת, לחם במטרת "הכוחות הצרפתים הפנימיים" ה־F.F.I., והוכר רשמית על-ידים כ־11 באוקטובר 1944.

באוגוסט 1944, תוך כדי נסיגת הכוחות הגרמניים והתקפות יחידות משתפי-הפעולה, בוצעו מספר פעולות שחוכנוו לרגע זה. כטולח השתלטה המחתרת על מטות האנסטאפו והמיליציה, התפכה אותם לבחי ילדים של "שירות הפיני ההתכנסות-מחדש". ב־18 באוגוסט הותקפה

רכבת צבאית גרמנית ליד העיירה מזומט (Macamet) ומספר רב של חיילים גרמניים נפלו בשבי המחתרת. זה היה אחד הניצחונות הראותניים של המחתרת היהודית.

עם שחרור צרפת כולה הופך ה־O.J.C. לגוף מחתרתית-למחצה והקשר עם שליחי היישוב מתהדק והולך. פול, שהיה למפקד הקובע במסגרות שהוקמו, ומסוה החתילו להתכונן לצורכי המאבק להקמת המדינה. המטה של ה־A.J. ניסה ליצור מכשיר, שבאמצעותו אפשר יהיה לרכז את שמותיהם של כל היהודים שהיו במחתרת וליצור אתם קשר. נוצר גם קשר עם המחתרת הקומוניסטית בכל הנוגע ליהודים.

ב־10 בנובמבר 1944 הוקם ארגון ותיקי המחתרת, ונוצר קשר עם דוד בן-גוריון. אושר והתחיל להתממש ההסכם בין מפקדת "הצבא היהודי" לבין ארגון ה־"הגנה" בארץ-ישראל, שלפיו כפוף "הצבא היהודי" להסתדרות הציונית ופול מופר כמפקד ה־"הגנה" בצרפת. בשלב מאוחר יותר נחתם מסמך רשמי בין מפקד ה־"הגנה" באירופה, נחום שדמי, לבין פול, אבל מאז המגעים עם בן-גוריון בשנת 1944 היה ה־A.J. חלק מ"מצ"ב".

בסוף דצמבר 1944 התקיים בנס של קציני "הארגון הלוחם היהודי", וכמו ארגוני מחתרת אחרים שתפקידם הסתיים, הוחלט בו בחגיגות מרובה לפרק את הארגון. פול החליט להתעלם מן ההחלטה הזאת והמשיך לקיים את הארגון, כי לא ראה בסיום מלִקמת-העולם השנייה את סיום מלחמתו של עם ישראל למען עצמאותו.

בשנים 1943—1944 נתגלתה המחתרת הציונית כמכשיר עיקרי להצלת יהודים ולהתגבשות כוח לוחם נגד הנאצים בערים וביערות. בעצם קיומה כשותפה למאבק לניצחון ולגירוש נאצים היא כבשה לקהילה היהודית ולציונות מעמד מיתר, שכן בתת-גו מתמכת ציונית.

הקשר לארץ-ישראל, תחילת השתתפות עם ארגון ה־"הגנה" ומינויו של פול למפקד ה־"הגנה" בצרפת היוו למעשה הכרה בחלקה של המחתרת בתצלה ובמלחמה בנאצים. אך חשובה ממנה הייתה העובדה

* המסמך שנחתם בין שדמי לבין פול, נחתם בשם ה־"הגנה". היתה לו משמעות צבאית, בעוד שהמסמך המגעים עם בן-גוריון נשאו אופי פוליטי כללי (ראה נספח מס' 4).

שמחוך ראיית העתיד של המאבק הציוני להקמת המדינה, כבר נוצרו כלים שביכולתם לסייע למאבק לעלייה הכללית ליגלית, להברחת נשק שנרכש בבלגיה, העברתו דרך צרפת לאיטליה ומשם לארץ-ישראל. היה גם צורך להשתמש בהשפעתה ובמעמדה המוסרי של המחתרת במאבק הפוליטי להכיר בזכות למדינה יהודית.

1945

בשנת 1945 הפכה המחתרת האנטי-נאצית ל"מצ"ב" — משמרת צלחים בגולה. עם שחרור צרפת מעול הגרמנים, ואף כי המלחמה טרם נסתיימה פורמלית, הגיעו שליחים מן הארץ לאירופה. ב־26 בינואר הגיע לפריז דוד שאלחיאלי, ממפקדיה הבכירים של ה"הגנה", ויצר מגע עם פול ועם לובלן. שני האישים אלה ושאלחיאלי לא ראו את המיזוג עין בעין. אבל בהמשך נתקיימו מגעים בין פול לבין רות עליאב (קליגו), אף היא שליחה בכירה, שהגיעה לפריז ופתחה בפעולות בשם הסוכנות היהודית, כעיקר במסגרת עלייה ב'. הקשר בין פול לרות עליאב היה לקשר של ידידות רבה ושל הבנה הדדית. רות עליאב הייתה אגדה מהלכת, בזכות אומץ לבה ותושייתה בנושאי ביטחון ועלייה. בהופעתה הנאה, בכושרה, בשור שיחה ולהתחכב על פשוטי-עם ודמי-מעלה כאחד, שבתה לב, מי שבא אתה במגע.

ביום 15 במרץ התורה דוד בן-גוריון את חכמת המאבק, שלושת עיקריה הם: א) עלייה חופשית לחלוטין; ב) הסמכות על ארגון העלייה ככל מה שנוגש ללישוב נתונה בידי הסוכנות היהודית; ג) הקמתה של

המדינה היהודית לאג"ה

כאותה תקופה עמדה לפני פיקוד ה־A.J. והגופים שהקים מלאכה רבה בטיפול יום-יומי בספחי המלחמה והשואה: הצלת הילדים ודאגה לקיומם בבתי ילדים, רישום נפגעי פעולות הנאצים וייצוגם אצל השלטונות של צרפת ושל בעלות-הברית, מיון החומר שנחפס במפקדות הגסטאפו והמיליציה על-ידי המחתרת היהודית והעברתו למוסדות שעסקו בגילויים ובהענשתם של משתפי-הפעולה, ומעקב אחר הנאצים ומשתפי-הפעולה שניסו להסתתר בצרפת.

בן-גוריון לא גילה אופטימיות יתרה ביחס לעמדת הבריטים. הוא המשיך לארגן את הכוחות לקראת המאבק הגדול, ואף אם לא חזה מראש שהשלטון הבריטי ימשיך במדיניות הספר הלבן ללא שינוי, סבר שמתחבתו להמשיך ולארגן את הכוחות לקראת המאבק הצפוי, בהנחה שיש להיכון לאפשרות הגרועה ביותר.

בן-גוריון הגיע לפריז, ופגישתו עם מפקדת המחתרת הלוחמת תואמה על-ידי רות קליגו. באירופה ובצרפת היתה תחושה ברורה שהסחיים שלב השחרור. הוא הגיע לפריז כשתפיסתו האסטרטגית אומדת שחלק לא-מבוטל, וואלי חלק הארץ, של המאבק ייפול על כתפי העם היהודי בגולה, ויתבצע באמצעות עלייה כלת-ליגלית ומאבק הסבירי ומדיני שיסתמך עליה. בדרכו יש לקיים מאמצים עליונים כדי לצייר את היישוב בנשק הדרוש לקראת המלחמה הכללית נמנעת נגד איצו-הערב, שזמנה יגיע לאחר שהבריטים יאלצו לעזוב את הארץ.

לפני שיחתו עם מפקדת "הצבא היהודי" ציין בן-גוריון כיזמנו, שמתוך 2,000 אנשי "הצבא" יש עדיין קשר ל-800 מהם. בבתי הילדים היה מאגר של כשלושת-אלפים בני נוער ויוחה, אשר צריך להפנות אליהם מאמץ מיוחד.

פגישת בן-גוריון עם צמרת "הצבא היהודי" פול, לומיין ודיקה, הניבה תוצאות מידיות. לאחר שיחה שנמשכה כשעה, שוכנע הצוות: א) שהמנהיג שינדיג את המאבק להקמת המדינה יהיה דוד בן-גוריון; ב) שיש להעמיד לרשותו את כל מה שניתן מן-הנכסים אשר צברה המחתרת; ג) שיש לחבן אתו את הצעדים הבאים.

האסטרטגיה של העברת עיקר המאבק לגולה הניבה את חכמתו של בן-גוריון על עלייה ג', שתכליתה היתה להביא את העולים לחופי הארץ מוכנים להתנדב בכוח הנשק לניסיונות הבריטים להשתלט על הארץ.

כבר ב־18 במאי 1945, בפגישותיו עם פול ודיקה, הורה בן-גוריון לשלוח אנשים למרסיי, כדי לאמנם ולגבש מפקדים מוכשרים שיעמדו לרשות עלייה ג'.

מן הפגישה הראשונה ואילך היו ברורות שתי עובדות: 1) פול ומטוה שוכנעו לחלוטין שעליהם להעמיד את כל הכוחות למאבק להקמתה של מדינה יהודית; 2) בן-גוריון מצא בפול את "האיש שלו" בצרפת. המינוי של פול למפקד ה"הגנה" בצרפת היה מוכן מאליו, הן כהמשך

לתפקידו כמפקד המחוז היהודית הציונית האנטי-נאצית, והן כאדם הרוצה ומסוגל להמשיך בתפקיד זה עד הקמתה של המדינה. כשזכו של בן-גוריון מאירופה בינוי 1945 ובעקבות שיחותיו עם פול, הזמין אליו את נחום שרמי והציע לו את תפקיד מפקד ה"הגנה" באירופה. שרמי, שכיהן כאותה עת כמפקד ה"הגנה" במחוז ירושלים, הומלץ לתפקיד זה על-ידי ראש המפקדה הארצית משה סנה. לאחר דיונים ממושכים עם המטכ"ל, נחמדה שרמי לתפקיד.

ביום 29 בספטמבר הגיע בן-גוריון לפריז ונפגש בו ביום עם פול. בן-גוריון ופול דנו בדרכי המעבר למשימה שנה, ובו קבע את קווי המאבק נגד הבריטים. בן-גוריון ראה בהעפלה את הסעיף הראשון בחשיבותו במאבק, ובמיוחד ההכנות לעלייה ג'. בנושא זה היו הבדלי השקפות בין בן-גוריון לפול. בן-גוריון התכוון להכין את הכוח להתגנשות בבריטים. פול היה זהיר יותר, וראה כעצם הקמת הכוח, אימונו וארגונו שדולפת קיומו לבריטים, אמצעי התראה אשר יערער את ביטחונם בהמשך מלחמתם נגד היישוב בארץ.

בן-גוריון כטח ביכולתה של המחוזות היהודית בצרפת וביכולתו של פול לגייס, לארגן ולאמן את האנשים לביצוע עלייה ג'. הוא ציין כינמנו, שלרשות המחוזות עומדים בשעה זו כ-400 אנשים ממושמיים, הנאמנים עדיין לשבועתם מתקופת השתייכותם ל"צבא היהודי". הפגישות בין בן-גוריון לפול נמשכו כל אותה עת והולידו מספר תוצאות חשובות: ב-30 באוקטובר חנך בן-גוריון תחנת אלחוט שהוקמה ברובע ה-19 בפריז, ברחוב פטי (Rue Petit). המטרה היתה להגביר את הרשת ולעמוד בקשר עם הארץ ועם תחנות אחרות של ארגון ה"הגנה" באירופה.

על-פי ההצעה של בן-גוריון החלה פעולה להגנה לעלייה ג' נעדר קודם לעלייה ג', בפיקודו של נחום שפיגל וצוות מאנשי הבריגדה. בעזרה קטנה, 60 ק"מ מצפון לפריז ונקבעו כל סדרי הביטחון והסודיות. הכיסוי היה של קורס למורי התעמלות. הגדרת מטרת הקורס היתה: אימוך לעלייה בלתי חוקית לארץ-ישראל, תוך שימוש בכוח במקרה של התקלות בשומרי החוק מטעם הוד מלכותו. משך הקורס: שבועיים

* ראה יומנו מתאריכים 6.10.45, 10.11.45, 19.11.45, 3.11.45.

עד חדרו. נושא הלימוד: שואות, ניווט, נשק אישי וקרוב מגע, הכרת השוטר והחייל הבריטי, לימוד חופי ארץ-ישראל והווי ישראלי. ישראל טל אלתר וערך ניסויים במוקשים ורימונים גרמניים, מתוך כוונה להשתמש בהם נגד הבריטים בשעת התקלות. המוטיבציה של החניכים הייתה גבוהה מאוד, והם היו נכונים לפול, אולם כגל חשש להתגלותו פחד הקורס זמן קצר לפני סיומו.

ביום 9 בנובמבר החליט פול לנצל את ההשפעה שהיתה לו ב"אודות" באמצעות יוצאי "הצבא היהודי" ולהקים במרסיי, במיוחד לצורכי עלייה ג', בית-ספר ימי. בן-גוריון התכוון למנות את שלמה רבינוביץ (לימים האלוף שלמה שמיר) למפקד עלייה ג'. הוא הדגיש בפניו שיש לעבוד עם פול מתוך אמון גמור, ושהאנשים שיוצמדו לרשותו ונשבעו אמונים ל"א.י.", פטורים משבועה נוספת, שכן השבועה שנשבעו בזמנם מכסה גם את החחיבייותיהם כלפי המאבק להקמת מדינת ישראל. הוא הודיע לשמיר שפול מוכן להיות החבר הראשון במחוזות ה"הגנה" ששמה הוסב ל"משמרת צלחים בגולה" — מצ"ב. עם קביעתו שפול מציע את עצמו כחבר מצ"ב מספר 1, הוא גם קבע, למעשה, את סמכותו של פול כמפקד מצ"ב, מפקד ה"הגנה" בצרפת.

ביום 11 בדצמבר 1945 התקיים בפריז כנס בהשתתפות יוצאי "הצבא היהודי", אנשי הבריגדה, חברי ה"הגנה", פרטיזנים ואחרים, בנושאותו של רוד בן-גוריון. בהזדמנות זו הוא קיבל את רגל ה-A.I. למשמרת בארץ-ישראל. ככנס זה ניתן האות להקמתה של "משמרת צלחים בגולה", כודוע נוספת של ה"הגנה" באירופה. בעקבותיו יצאה, ככל הנראה, ההחלטה לשלוח מפקד ל"הגנה" באירופה ובצפון-אפריקה.

בדצמבר התמנה נחום שרמי (קומר) על-ידי הרמטכ"ל למפקד ה"הגנה" באירופה ולו ממבנים נבחרים בשלישה החמישים עוקיים: (1) פיקוד על אנשי ה"הגנה" שביחידות הצבא הבריטי; (2) יצירת קשר וקבלת הפיקוד על מצ"ב בצרפת, אשר כבר קדם עור וגידים ובראשו עמד פול; (3) תיאום פעולתן של קבוצות "הונקס" באירופה. בחוקף תפקידו היה עליו גם לתאם את רכישת הנשק והעברתו לארץ, וסיוע למוסד לעלייה ר"הבריתיה".

עם בואו של שרמי לאירופה בתחילת פברואר 1946, החלה תקופה חדשה בפעילות באירופה כולה ובצרפת במיוחד. פעילות ואת קשורה בארבעה אישים, שפעלו בצרפת כל אחר בתחומה, ראשית — דוד

בן-גוריון, האיש אשר הפנה את תשומת הלב שלו ושל המוסדות המבצעיים לאירופה כמרכז במאבק נגד הכריזים, נוסף לזה שבארץ-ישראל. בתחילת 1946 הגיע לפריז גם ראש המוסד לעלייה, שאול אביגור, וניהל מכירת מלון קסן בשם "משוּפּוּל" את כל ענייני המוסד לעלייה ב"והברירה". סמכותו האישית של שאול אביגור הפכה אותו לאישיות הכבירה, אף כי לא מוכתרת רשמית, של כל זרועות ה"הגנה" באירופה. פול, כמפקד ה"הגנה" בצרפת וכמפקד "הצבא היהודי" על כל שלוחותיו הצבאיות והאזרחיות, המשיך בהקמת ארגון "הגנה" וראג לא לנטוש את צורכי ההגנה העצמית של היהודים בצרפת ובצפון-אפריקה. שדמי היהלך בצרפת, לא ידע את שפתה, ולא הכיר את מדיניותה, מוצאיה ומנהגיה, פול הגיש לו סיוע ממשי, אשר הקל עליו ופתר בעיות רבות שהיו נפתרות בצורה הרבה יותר איטית ללא סיוע זה. פול דיבר עברית צחה, חי את עניין המתחרת והמאבק ואת תפקידו ברחו של נחום שדמי. ידידות זו, שהחלה אז בפריז, נמשכה עד יום מותו של שדמי בשנת 1986.

עזרה נוספת לשדמי בשלבי התארגנותו הגיעה ממרדכי טורקסי, מפקד "הבריחה", אשר סייע בכסף ובמעבר גבולות. זמן קצר לאחר כוואו, זימן שדמי לפגישות את יומיוז רבינא, איש ה"הגנה", ששירת כמשלחת הסוכנות בגרמניה ואת שלמה שמיר, מהבריגדה שתנתה בבלגיה. מתוך הפגישות עם שלושת האנשים האלה וסיוורם בארצות שונות למד שדמי על המצוי ועל הרצוי בארצות השונות.

בתום תקופה קצרה של לימוד המצב הגיע שדמי למסקנה שדרושים כ-150 מפקדים כרמות שונות, להדרכה ולפיקוד בכל ארצות אירופה. בגרמניה, באיטליה ובארצות אחרות מצא אנשים שכבר פעלו בשטח והוא הסמיכם למפקדים במקום. לגבי צרפת היה לו ברור שפול וארגונו יכולים לבצע את ההפקיד. שדמי ניגש במרץ לטפל בנושאים השונים שעמדו בפניו. תחילה, כשיחה עם שרת, ביקש אישור ש-150 חיילים. מפקדי ה"הגנה" בבריגדה, יעקב ויישאו בשטח כדי למלא את התפקידים הנדרשים. שרת התנה זאת בהסכמתו של בן-גוריון. בן-גוריון לא אישר תחילה מדלך זה והסכים רק לאחר שהוצע לו ש-150 החיילים האלה יוחלפו ב-150 אנשים משאירות-הפלטה, כדי שלא תיודע עריקתם. ואכן, ארגון ה"הגנה", "הבריחה" ומוסדות אחרים נהנו כמשך שנה נוספת משירותם באירופה של 150 המחלפים.

בתחילת חודש אפריל פתח שדמי במשא-ומתן מעשי עם פול בדבר הצטרפותו הרשמית של "הצבא היהודי" לארגון ה"הגנה" תחת השם "מצ"ב", משמרת צלחים כגולה, כפי שקבע וניסח בן-גוריון. ב-9 באפריל 1946, לאחר משא-ומתן קשה, שעסק בהיבטים השונים של העבודה המשותפת, נחתם ההסכם (ראה נספח מס' 4).

היה זה המשך ישיר לסיכומים שהיו לפול עם בן-גוריון. בהסכם זה אושר תפקידו של פול כמפקד ה"הגנה" (מצ"ב) בצרפת. בעודו מסייע ל"הגנה" באירופה בתפקידיה השונים, הוא היה קשור מדינית עם בן-גוריון, אשר לא החמיץ שום ביקור בצרפת כדי להיפגש עם פול ולדון אתו בהיבטים שונים של המאבק. בין השאר, קיבל פול על עצמו גם לנסן ארגונים אחרים אשר עלולים היו להפריע לפעולה התקינה של המאבק נגד הכריזים משטחה של צרפת. פריז נקבעה כמקום מושבה של המפקדה האירופית של ה"הגנה". מפקדת המוסד לעלייה התמקמה אף היא בפריז ולמעשה בבירת צרפת התרוכזה כל פעילות המאבק האירופית.

סיכב שדמי החל להתגבש משה. בנוסף לפול הגיע דב בן-אורי, אשר סיפל בכל הנושאים הקשורים לארץ-ישראלים. וכן בקשר עם הארצות השונות שבחן החלה ה"הגנה" להתארגן. האדם השלישי שעמד לצדו של שדמי וסייע לו רבות היה רענן בן-נון. שעסק בשיתוף עם פול ובהנחייתו בנושאים הקשורים בצרפת. שדמי נעזר גם בקשריו הלא-רשמיים של בן-נון עם ראשי ה"הגנה". בענייני כספים פעל פתור, איש הכספים של הסוכנות, שישב בריגבה ובידיו ה"קניפול" (הקופה המיוחדת) של בן-גוריון. שממנה הועמדו כספים ליושחו של שדמי לפי הוראותיו של בן-גוריון.

מאותה תקופה החל שאול אביגור להבך את משימת הארגון של המוסד לעלייה. הוא חיזק את הקשר לארץ, תוך הסתייעות בפול, שהקים עבודתו, יחד עם ויקטור, טכנאי רדיו מה-A.J., את חנות האלחוט. פול העמיד ליושחו של אביגור מספר אלחוטאים, כדי לקיים יחד עם אלחוטאים מארץ-ישראל את הקשר.

בתחילת אפריל, בעת שהוחו של שדמי בנט שבבלגיה, לפגישה עם מפקדי ה"הגנה" שבבריגדה, התעורר צורך רחוף להעביר כמות נשק גדולה שהצטברה בסליקים מקומיים והיה חשש שהיא עלולה להתגלות וליצור מחו עם הכריזים. כעבור חודשיים לערך, במאמץ משותף של

לצופת לשם שיפועים, הורה אביגור לכוון לרחף בדורים ולמצוא תוך זמן קצר נמל מתאים, שאפשר יהיה לשפך בו את כלי השיט. כוונתו, שעשה את לימודיו לפני המלחמה באוניברסיטה בדרום צרפת, זכר את הנמלים השונים שבהם כילה עם עמיתיו הסטודנטים. הוא יזר דרומה, וכעבור זמנים טלפן לאביגור והציע לו את נמל (פורט) דה'רובק. הוא אף יצר קשרים עם הגורמים המקומיים — הן באמצעות חברים והן בסיועם של אנשי פול שהיו בשטח.

היה צורך באשרות שיאפשרו לאנשים לעבוד את הגבולות בשיירות ולהגיע לחוף. אביגור יזמן אליז את כוונתו ומסד לו שמהלך פאזיס (Pages) ממשרד הפנים הצרפתי נאות להעניק לפליטים אשדה קולקטיבית ל-1,500 איש, אלא שעליו לקבל את רשימת השמות המלאה עד למחרת ב-10 בבוקר. שפן כשעה זו היה ישיבת ממשלה אשר חדרן בנושא, ובלחץ הבריטים היא עללה להחליט לחסום את מעבר האנשים. היה ברור שקן הנמנע לקבל ולהכין רשימה אמיתית של שמות המיועדים לחצות את הגבולות.

הוחלט שבמקום לנסות ולקבל את השמות והפרטים המזוהים של האנשים כדי להרכיב את הרשימה — יוחאמו האנשים לרשימה. כוונתו ורעייתו ישבו כל אותו לילה, וכסיועם של מספר אנשים הכינו רשימת עולים לפי משפחות, גיל וכל שאר הפרטים המזוהים. מנכ"י זכרונם ורמיונם העלו שמות יהודיים ועד הכורך היתה הרשימה מוכנה. היא נמסרה לאנשי משרד הפנים כדי לקבל את האשדה הקולקטיבית. הרשימה נמסרה לפאזיס בתחילה יוני והאשדה הוצאה ונמסרה ב-23 ביולי על-ידי סגן הקונסול הצרפתי באזור הכיבוש האמריקני בגרמניה. "אונסט" (אברהם פודנק), מפקד "הברדחה" בגרמניה, כבר קיבל באמצע החודש הוראה להכין 4,500 איש עבוד האייה.

רען כוונתו קיבל מפול, לפי בקשת אביגור, אנשים אחרים לסייע לו בהעברת השיירות את הגבול. פיידו, הזיפן המדופלם של פול בימי המחתרת האנטינאציית, הפך את האשדה המאושרת לחמש אשדות במעבדה המשוכללת שעמדה לרשות "הצבא היהודי" בזמן המלחמה. איידור פודורלר, הקרוי "זווי", ולוסיין רובל העמדו לרשותו של כוונתו כדי "לשמר" ולהחליק את מעבר הגבולות כשטרסבורג ומבלות. נטיעת השיירות לגבול צרפת אורגנה על-ידי אונסט (אברהם פודנק). הוא הסתייע, בנוסף לצוות "הברדחה" שעסק עד אז בהעברת קבוצות

של רען כוונתו, שנסתייע בקשריו עם ראשי שירות הביטחון הצרפתי, של ענייך בלומל, מראשי הקהילה היהודית בצרפת ובהשתדלותו של פול, נשלח הנשק והגנע לאיטליה. עם סיומו המוצלח של המבצע בקיש שדמי את כוונתו, שהיה אחוז מ-150 החיילים שהוחלפו על-ידי כפילים משארית-הפליטה ונשאר לעבוד עם פול, להמשיך ולשמש ככוונתו.

בקיץ ובסתיו של אותה שנה החליט שדמי שהכרחי לגייס אנשים בארץ לתפקידים באירופה. הוא יצא לארץ-ישראל ככוונה לשרות בה זמן קצר מאוד, אך היה עליו להתעכב כמה חודשים עד שהצליח לבצע את המשימה. הוקם מטה משלחת בארץ, תאב גודרז (גודרזינסקי) שיפל בסגור. בין הריאיונים שהגיעו היה עמואל נשרי (אורלונסקי), שנחמנה לסגור של פול ויעד במיוחד לנושאי הדרכה.

בצפון-אפריקה היו תנאים מיוחדים, שפן היו אלה מרינות משטרה. הוקמו בהן סניפים בזהירות קורבת. אנשים נבחרים נשלחו משם על-ידי ליפשיץ ("שממפיאקי") לבית-הספר למי-ליס בצרפת והחזרו למקומותיהם עם סיום אימוניהם. רען כוונתו נשלח, בסוף 1946 על-ידי פול ושרמי לביקור בצפון-אפריקה כדי להתרשם, ללמוד ולדווח על המתרחש שם. בתחילה יוני 1947 הוחלט על-ידי המוסד לעלייה על מבצע עלייה מיוחד במיניו, גדול במיוחד, וכל הכוחות נתבקשו להידחם לנושא זה. לימים נקרא המבצע "אקסודוס". הוא היה מתואם והשתרע על פני יבשות ונושאים לגיוסיונים, פוליטיים וארגוניים שונים. שאול אביגור ניצח על המלאכה. השלב הראשון היה רכישה של אנייה, הכנתה, השטחה לאירופה והקמתה. סיפורה ועלילותיה מצויים ומתוארים בספרים ובמחקרים רבים. אנו נעסוק כאן באותו חלק שנטלה על עצמה ה"הגנה" באירופה וכמיוחד ה"הגנה" בצרפת, מצ"ב, במבצע זה.

לאחר רכישה האנייה הוחקנו בה כ-4,500 מקומות לינה. את האנשים שנועדו לעלות בה הוחלט להביא ממתנות הפליטים שבגרמניה. היה צורך להעבירם מעבר ל"אזורי הכיבוש האמריקני והצרפתי", לחצות את הגבול לצרפת, להבאם לחופי הים התיכון, להעלותם על האנייה ולהשיט אותה לארץ-ישראל. עד כאן כל שלבי הפעולה היו צפויים. בתחילת יולי פנה אביגור לשרמי וביקש שיאיל לו את רען כוונתו למבצע, ובקשה של אביגור כמה בפקודה לכל מי שעסק בענייני ה"הגנה". בשלב מוקדם, כאשר הוחלט להעביר את האנייה מאיטליה

לנבי מעפילי "אקטורס" ניטו הכריטיס מהלך בלתי צפוי. שליש אגרות המכלאה שמעפילי האיגיה הועלו עליהן, במקום לצאת לקפריסין, הפליגו חזרה לנמל המוצא, פורט-דה-בוק. כאן החזיל המאבק שהביא את הניצחון הגדול. גיבורי הדרמה היו המעפילים עצמם, אשר בתנאים נוראים גילו נחישות שלא לדת לחוף. היו אדם אנשי ה"הגנה", הפליגים, אשר חלקם ליוו את "אקטורס" והועלו על אגרות המכלאה יחד עם המעפילים, וחלקם הונגו לאגרות כפורט-דה-בוק. על האיגיה של הכריטיס, אולם בתוך המכלאות שבהן היתה השליטה המוסרית של החבורה הזאת מוחלטת.

גיבורים נוספים בדרמה היו הכוחות הציבוריים — כלי החקירות, הציירים שהשתתפו בהפגנה כפורט-דה-בוק והציבוריות היהודית, שאליהם חברה גם הציבוריות הצרפתית בכללה. כל אלו היו מתחומרים על-ידי אנשי של שאל איגור ומפעלים בשטח בשלבים שונים, בין היתר גם על-ידי רענן בוננון, ומפניגים על-ידי פול וקשרי, ועל-ידי אלה מאנשיו שהועמדו לרשות המבצע.

המשת אלפים בני נוער מתנועות נוער שונות, שבחוקפה זו של השנה — סוף יולי — נהגו להכנס במתח-קין על חוף הים, גויסו למחנה שהוקמו בסביבות פורט-דה-בוק. הגויס העמיד לרשות המבצע זהו 500 אהלים לפי בקשת בוננון. עמנואל נשירי, סגן מפקד מצ"ב בצרפת, ארגן את מחנה הנוער ודאג להפעלתה של חכנית אימונים ופעילות כדי לקיים כוונתם להפעלתם לעת צורך.

הקשר הקולי אל האיגיה תקיים על-ידי השטח ספינות סביבן, ובתן אנשיו של פול שיצרו את הקשר. כדי לקיים שיחה עם המעפילים היה צורך במתורגמנים אשר יצטרפו לנציגי השלטון והרגמו את דרישת הממשלה והצנחנית ואת המשאלות השונות של האנשים שבמכלאות. פול העמיד לרשות השלטונות מספר אנשים, אשר שימשו גם ככלדרי של ארגון ה"הגנה".

כדי לעקוב אחר מעשיהם של הסוכנים הבריטיים בחוף נדרשה רשת מודיעין נגדי ולמפקיד זה הנהיגו פייר מוצ'ניק וג'ורג' לואנג'ה מאנשי "הצבא היהודי", שסבבו באזור ופקחו על תנועת הבריטים. מטרת הקשר המשכיה לפעול מהחנה שהוקמה על-ידי וקסטר כפרי, כניהולם של אנשי פול, שקיימו תרונות קשר ורשמו ביזמן תחנה את כל התשדורות.

קטנתה של אנשים, גם בארגון ה"הגנה" שקם עם בואה של משלחת ה"הגנה" לגרמניה. ארגון השייכה, קיימת דרכי תנועה, ההעמסה, המתנות, המזון — כל אלה שופרו מאוד הודות להתערבותו של מטה ה"הגנה" בגרמניה, שמפקדו היה זאב גל (גלור) ומטו יהודה בן-דוד. הוסמת הרכבות לפן המסע לנכול ער החופים הוטלה על המוסד לעלייה. בוננון ניצל את קשריו ואת התערבותו של פול כדי לקבל קרנות ורכבות מוחזרים להמשך הסעם של האנשים פן הגבול אל החוף, כך הועברו קרוב להמשת אלפים איש, בשלש שירות של משצנת של אגנן "הבבנה" בגרמניה ובשתי-שפופת בוננון.

כל שירותי היתה מצוידת כאחת מהמש האשורות הקולקטיביות ה"מקוריות" העלאת העולים לאגיה היתה כרוכה בהתברות על כשיות ארגונית, ציבורית וחוקית. היה צורך לשכור את המשאיות להעברת האנשים מן המחנה שליל, החוף אל האגיה ולהעלותם בחשכת הלילה, הדרך מעיעהם של הסוכנים הבריטיים. ברוק באותו זמן פרצה שביח נהגו משאיות, בהתערבות אנשי פול ובוננון, ולאחר ששולם סכום כסף גדול לקופת השוכנים, נחבלה הסכמו של איגור נהגו המשאיות להפך את השביחה למבצע זה בלבד ולאסיע את האנשים. כך גם לגבי העברת האנשים דרך משטרת הגבולות והמס. הצרפתים עצמו עין ועקפו בערות שמקורן במשפט הכי-לאומי לגבי התערבות הדרושות, הן לאגיה והן לאנשים המפלגים בה. גם כאן היה צורך להמציא נוסחאות מתחכמות הקשר היום-יומי עם אותן רשויות, אשר רחשו כבוד ליוצאי המחנות האנטי-נאצית, אפשר לענן ולאנשי המוסד להגיע לנוסחאות "עקומות" למדי אבל חוקיות במידה מספקת, כדי להעלות את האנשים לאגיה ללא כשיות. כך גם לגבי הפלגת האגיה, אשר כסופו של דבר הפליגה בלי להמתין לאישור פורמאלי ופרצה דרכה אל הים.

האגיה יצאה לכיוון אוי-ישראל. כל אגיה של המוסד לעלייה שהפליגה לארץ-אשאה אמה ציפיות לפריצת ההסגר הבריטי. אבל באותה עת כבר הלך ברור שמרכיב האגיה, ובמיוחד אגיה כל-כך גדולה, שקשה מאוד היה להסתיר את דרכה ולהסוות את מטעה, אינן מגיעות אל החוף ואינן פורקות את העולים. עד אז נהגו הכריטיס לעצור את האגיה ולהעביר את אנשיהן למתנות-ההסגר בקפריסין באמצעות אגיות מכלאה.

למטרה זו יזרה כרחוב טרן (Tern) ועשרים איש כרי להכין רשימות היהודים שביכולתם לחרום ל"מגבית ההגנה". במצב החלתי זה, שפז טרם חשו הארגונים השונים של הממסד היהודי בצורך באיחוד כל הכוחות, נקל בן־דיון בקשיים רבים בהקמת מערכת איסוף הכספים. צמנאל נרשי עבר לעבוד ישירות עם שדמי במפקדה האירופית, ויהודה בן־דוד, סגן מפקד ה"הגנה" בגרמניה ובאוסטריה, היעבר ב־1.3.48 לצרפת, להחליפו ולעסוק במיוחד בהקמתו וכארגונו של כסיס העלייה מספר 1 במרסיי.

ארגון מצ"ב בצרפת היה פעיל בהגשת טיוע מגוון, הן בצבריות והיהודית והן כמוסדות ממשלתיים, כרי למנוע הפרעות בפעולה הסיירה של גיוס אנשים, אימונם והעלאתם לארץ־ישראל. אולם פול לא הרפה מן התכנית לגבי צפון־אפריקה. הוא רכש שני מטוסים, הפעיל כיה־ספר לטיס ואיסוף טייסים היהודיים שישמשו להסתת הגבורות לצפון־אפריקה במקרה הצורך. הכוח האווירי הקטן שהקים נועד להוסיף גמישות, כדי שלא להזדקק להעברת נשק מוקדמת מדי ולהסתכן בהזדקת סליקים רבים. וואת אף על פי שהובטח לפול על־ידי שירותי הביטחון הצרפתיים לדאוג לביטחון היהודים בשטחי צפון־אפריקה הצרפתית.

בסיס העלייה במרסיי התרחב במהירות. נרפשו טירות מבודדות ומתנוה צבא שהתפנו עם חום המלחמה. קמו אחד־עשר מתנוה למגויסים, שבהם התאמנו כ־2,500 איש בכל מחזור. הגיינט במרסיי העמיד לרשות המחתות האלה כמות מסוימת, אך לא מספקת, של מצרכי מזון ובגדים, ואת השאר היה על מפקדת מצ"ב להשלים בדרך זו או אחרת. עד יולי 1948 נשלחו ארצה מבטים העלייה במרסיי 25 עד 30 אלף איש, שנשלחו חלק כמלחמת השחרור.

יום ה־14 במאי 1948, יום הלכות עצמאות ישראל, לא נשתנה במאומה מבחינת עומס העבודה בבסיס העלייה מספר 1 במרסיי. רק הוגבר הקצב, כי כמעט כל המגויסים עלו ארצה בעלייה ר', מצוינים בדרכונים מוויפיים. רופאים־מומחים, סנקיסטים, אחיות וטייסים שהגיעו למרסיי, נשלחו ארצה במטוסים מדי יום עם שחר. השאר עלו כאניות המוסר לעלייה.

דוד בן־גוריון שיגר הוראות בדרות, ובהן קבע שיש להעריך את גיוס המוכשרים למלחמה על פני עולים אחרים. הגיעה הוראה לחסל

האניות לא פרקו את אנשיהן בפורט־ד־בוק, שפן הלחץ הצרפתי והפוליטי תמך בהחלטות החלטתם של המפעילים שלא לרדת מרצונם בחוף הצרפתי. האניות המשיכו בדרך ובחודש אוגוסט הגיעו להמבורג, שם הורדו המפעילים בכוח והוכנסו למחנות בגרמניה — מחנות לוחי ספק מחנות־פליטים ספק מחנות־הסגנו. אך לא חלף זמן רב וכל מעשלי "ציאת אירופה תשי"ז" העלו ארצה והפעם בניירות מוויפיים של עלייה ר'.

מטהו של נחום שדמי, שעבר כחחולת 1947 לפראג, שהה בבירת צ'כוסלובקיה עד 20 בנובמבר 1947, עם תחילת הגיוס הגדול למלחמה בארץ־ישראל חזר שדמי לפריז, לאותם המשרדים והמתקנים שהועמדו לרשותו על־ידי פול בזמנו. מכאן ואילך השתנה מאור אופי הפעולה והסתעף, ולמפקדת מצ"ב בצרפת היה תפקיד נכבד במבצע שנשא את השם — הגיוס הגדול.

כטרם החזר המטה לפריז, נפתחה בפראג ב־5 בנובמבר הוועידה השנייה של מפקדי ה"הגנה" באירופה. הוועידה נעדה לסכם תקופה של כמעט שנתיים ימים, מאז החחילה ה"הגנה" באירופה לפעול בצורה מסודרת.

מצ"ב בצרפת יכלה להצביע על מספרים הניכר של טיפיי ה"הגנה" שהוקמו בצרפת ובארצות צפון־אפריקה — בטוניס, באלג'יר, במרוקו וכסגור; על ארגון שכבר מנה באותה עת 1,289 טוראים ר'־316 מפקדים; על קיומו של בית־ספר לסמלים ועל קיומה של הפלוגה הימית, אף אודגנה כמטרה להכין את האנשים לעלייה ג'. בצפון־אפריקה נערך קורס מ"בים ביתי על־ידי הדרכה ישירה של חיילים בירי מפקדים שעברו את הקורס בצרפת וחזרו לארצותיהם (ראה נספח מס' 5).

ביום 29 בנובמבר 1947, הוא היום שפז הוכרז על החלטת הא"ם, הוחלט כפקוד ה"הגנה" באירופה על מעבר מהגנה לגיוס. טיפיי ה"הגנה" בכל רחבי אירופה צויה לפנות את פעילותם למטרה היחידה של גיוס מרבי של מתנדבים ל"הגנה" בארץ־ישראל.

במסיבת אלו נדרשה החזרת מטה ה"הגנה" מפראג לפריז, כי בצרפת היה ארגון מצ"ב מבוסס ומפקדו יכול היה להעמיד כליים מתאימים לביצוע ההחלטות הנוגעות לגיוס. בסוף 1947 הוסל על רענן ברנזן לארגן את "מגבית ההגנה" ולהחחיל בגיוס כספים. פול העמיד לרשותו

צרפת החופשית. ב-1945 קיבל אפרים בן-חיים הוראה לעמוד בקשר גם עם פול ו"הצבא ההודי".

בצפון-אפריקה אומנו אישים בקבוצות ויחידים והוכנו מודיעים ומפקדים. זאק לורוס (קפטן זאקל) הגיע לאלג'יריה בשליחות "הצבא היהודי" בסוף 1945 ונשאר בה כשנתיים. בין שאר תפקודיו עסק גם בהדרכה ישירה. אפרים בן-חיים נמנה בסוף 1946 למפקד ה"הגנה" בצפון-אפריקה. המינוי ניתן לו על-ידי פול, בהתייעצות עם נתום שדמי. ה"הגנה" כללה מספר סניפים בכל אחד מהאזורים הגליליים והנגביים של

מפקדים וחברי ארגון היוו יחידות של הגנה עצמית במקום. המערכת נעמדה לרשות הפיקוד לכל צורך — סיוע בעלייה, גיוס וארגון.

בשנת 1947 התמנה עמנואל נשיי לסגנו של פול. הוא הגיע לארצות צפון-אפריקה והתרכז בתכנון ההגנה על הגיטאות — ה"מלאח" השונים של היהודים.

צעירים זכים הגיעו מצפון-אפריקה לכית-הספר למ"כים שהוקם בסטונה (Stonay) ליד ליון, והועברו לאחר-מכן למחנה "ביריה" שליד מרסיי. חלקם הגדול הוזדר לצפון-אפריקה למילוי תפקידים שונים, ולאחר תקופת שירות עלו כולם ארצה. העלאם נעשתה כתל מן הגויס בעקבות החלטת עצרת האומות המאוחדות ב-29 בנובמבר 1947. הגיעו שליחים שונים לצפון-אפריקה לצרכים ארגוניים ואלחיים. נוסף לכך הוקם כפרין משרד מיוחד, סודי ביותר, לקשר עם צפון-אפריקה, באמצעות הודאר בקור מיוחד. מזכירת המשרד הייתה סימון ורצברג (בן-דוד), שכינויה היה סולאנג' ורנה.

למרות הקשיים עלו ארצה בשלוש אגרות של עלייה בן כאלף צעירים, וכמעט כולם התגייסו לצבא. לכסיס העלייה מספר 1 במרסיי הגיעו עור ב-1,500 צעירים.

לגבי הקשר עם צפון-אפריקה נשארו מספר בעיות בלתי פתורות. האחת, אספקת תגבורות כמות-אדם וכשק בזמני חירום. לגבי העברת נשק וציוד עמדה לרשות מצ"ב חברת התעופה הקטנה, שלישותה שני מטוסים ומספר טייסים. הכעיה השנייה שהייתה שונה פתרון הייתה בעיית הקשר האלחוטני. היה קשה מאוד לפתור בעיה זו בלי סיוע הרשויות הצרפתיות, אשר שלטו בשטח במשטר קולוניאלי. מצב המתחמת

את בית-הספר הימני ולשלוח את חניכיו ארצה. כך גם לגבי בית-הספר לטיס. לאחר ערעורו של פול, אושר המשך קיומה של חברת התעופה שהקים, על שני מטוסיה.

ביום 31 במאי 1948 הפך בן-גוריון את ארגון ה"הגנה" המתחתית ל"צבא ההגנה לישראל". לגבי משלחת ה"הגנה" בגולה נוצר, לכאורה, מצב של חוסר פיקוד. אולם פעילות הגיוס הגדול המשיכה להתנהל וצה"ל, יורשה של ה"הגנה", אחראי למשלחת שפעלה כאותו זמן באירופה.

עם פירוק המשלחת שאוהגנה על-ידי שדמי ב-1946 החזרתה אצו כסוף יוני 1948, נצטווה פול על-ידי בן-גוריון וכאמצעות שדמי, להמשיך בשטחי צרפת ב"הגנה", במיוחד בצפון-אפריקה. את משלחת ה"הגנה" במרסיי החליפה "עתק אשקלחת מפקדי צה"ל, כולם יוצאי ה"הגנה". בראשות המשלחת עמד, ד"ר שך (רכסקי). פעולת הגיוס נמשכה.

עם היסול ה"הגנה" באירופה, הפסקת פעילותה של המשלחת ושוב של שדמי לישראל כסוף אוגוסט, נשאר עדיין בשטח מספר מוסדות אשר הוקמו על-ידי מפקדות ה"הגנה". שדמי הטיל על רות ברמן את הקמת משרד הגיוס כפרית. משרד זה קבע את השיטות והנהלים לקבלת מתנדבים כפריו ושליחתם לסיס העלייה מספר 1 במרסיי. שם נקלטו במחנות, התאמתו וקובלו הכשרה חינוכית והסכרות עד צאתם לישראל. "מגבית ההגנה" בצרפת נמשכה גם היא, בהנהלתו של רענן בן-דוד.

ככנס המפקדים כפראג קבע משה סנה הלכה, שלפיה — גם אם תקפו מדינה, עדיין יהיה צורך בהתארגנותם של היהודים להגנה עצמית בארצות שונות בעולם. אף לאחר הקמתה של מדינת ישראל היה הלכה זו נר לרגל מפקדת מצ"ב, הלכה שלא הייתה אלא המשך לתפיסת "הצבא היהודי" שנקבעה בשנת 1940, ותאמה את הנתיית בן-גוריון להמשיך בפעילות, וכמיוחד בצפון-אפריקה.

עם פירוקה של משלחת ה"הגנה" באירופה, החליט פול לחזק את המערכת בצפון-אפריקה, על שלוש מדינותיה: טוניס, אלג'יריה ומרוקו. בארצות אלו החל לקום ארגון ה"הגנה" עוד בשנים 1943—1944, עם בואה של משלחת שתכריה היו אפרים בן-חיים, יואל כהן ונפתלי בן-גוריון. המשלחת הגיעה לצפון-אפריקה בדרך-אל-דרדך, כמזי צבא

הפעילות והקשרים בין המפקדה והרשויות בישראל. בן-גוריון אכן אישר את החלטתו הקודמת וקבע שוב שיש להמשיך בפעולת אוגון מצ"ב בצפון-אפריקה. פול דיווח לבן-גוריון על "הכנית סונייד" — החבנית להקים בסיס בטנג'יר, שהיה מיועד לכל צפון-אפריקה. ראש הממשלה ושר הביטחון הדגיש את הצורך בקיום מערכת מיוחדת לשמירת הקשר וקרב עקרונית את הצעת פול, שתוקם בארץ מובחרת (בלתי רשמית) לענייני ה"הגנה" בגולה. כל אחת עת נמשכה העבודה בצפון-אפריקה כרגיל. פיקוד עליה אנשים שהתארגנו בזמנם במצ"ב.

שאל אביגור התקשר מדי-פעם לפול ו"החזיק אותו בחמונה". הוא סיפר לו כמהלך שנת 1950 שוועדות החקירה מחקרות למסקנות חיוביות מאוד לגביו. במאי 1951 היה פול שוב בישראל וקיבל את הודת המספם של ועדת החקירה. הוועדה קבעה שפל פעולתו של פול כמפקד מצ"ב ברצועה בסמכות. חברי הוועדה היללו פה אחד את עבודת המצ"ב בצפון-אפריקה ואת פול כמפקדה (ראה נספח מס' 6).

כמשך השנתיים האלה (מאי 1948 — מאי 1950) הלבו והתגבשו המטרות החוקיים והמחתרתיים של מדינת ישראל. המחמרת שקמה בצפון-אפריקה פורקה, והפקודיה עברו למוסד לכיזן. פול נהג כרדך שנהג עד אז. הוא התרכז מנחה ואילך בשתי משימות. האחת, להקים לעצמו ולחבריו בסיס כלכלי בארץ-ישראל, שיתבסס תחילה על "רדיו בן-גל" והאחרת על מפעל "כפלי ציון". מאחר שלא זנת את רעיון ה"הגנה" בתפוצות, המשיך פעילותו בארגון ההגנה העצמית במיוחד בארצות שבהן היה סכנתם ליהודים.

ששרד במדינתנו אלה גורם להידוק השליטה של שירותי הביטחון בצורה יעילה מאוד.

כדי להתגבר על קושי זה, החליטה מפקדת המצ"ב בצרפת על מביצי "קדמה" (Zeb), שתכליתו הייתה להקים מערכת קשר אלחוטי אשר יפעל ממרכזים שונים בצפון-אפריקה, תוך העלמת עין של הרשויות הצרפתיות, בעיקר עינם של שירותי הביטחון.

ביום 27 בנובמבר 1950 שלח בן-גוריון לפול ולצירות בפרזי מברק המסריר את המעמד הפורמאלי של ה"הגנה" בצרפת ובצפון-אפריקה. במברק זה קבע ניתוק מוחלט בין משרד הביטחון ומסגרת אגפים שעסקו בביטחון לכך גופים מחתרתיים שנושאר בצרפת ובצפון-אפריקה. פול נחנע להודיע לגורמים שאגם הוא קשור, שמעשה איד הוא מליצג עוד שום מוסד צבאי או ביטחוני ישראלי. המברק הגיע כמעט בו בזמן שנחנע שרמי חזר והדגיש באוזני פול. שבן-גוריון רואה צורך בהמשך קיומו של הארגון, במיוחד בצפון-אפריקה. פול, נאמן להוראות של בן-גוריון, כינס את מפקדת ה-A.J. ודיווח להזן על מברקו של בן-גוריון. ללא פירושים נוספים. כך עשה גם עם ראשי ה-D.S.T. (שירות הביטחון הצרפתי), אשר אליה היה קשור בכל אחת שנים.

בתגובה על מברקו זה של בן-גוריון, חכע פול שתוקם ועדת חקירה, שפן שליוחת המברק רמזה כאילו חרג מסמכותו.

חברי הוועדה היו וברסקי מארץ-ישראל, חיים יחיל, שהיה ראש משהלחת הטובנות בגרמניה ולימים מנכ"ל משרד החוץ וישראל עמיר, מפקד ה"הגנה" בירושלים. עמיר ביקו באירופה בתחילת 1948, בעת שפיקוד ה"הגנה" שקל אם לשחרר את שרמי ולהחזיר ארצה ולהטיל את הפיקוד על ה"הגנה" באירופה על ישראל עמיר. החקירה נמשכה כחצי שנה והושמנו להיעד בפניה כל האנשים שהיו קשורים בנושאים אלה.

פול, מפקד "היר החוקה" "מצ"ב", הגיע בפברואר 1950 לישראל. בבואו ארצה נפגש פול, עוד בטרם ראה את בן-גוריון, עם נתום שרמי, עמנואל נשרי (אל"ם בחיל-האוויר), משה סנה, בוריס גוראל (ראש המוסד לכיזן), שאול אביגור, דוד שאלהידאל, חיים לרנא, אהרן חוסר-ישי ואחרים. מצויד בחתות-דעתם נפגש עם דוד בן-גוריון ב-15 במרס 1949, לדרך אתו על המשך פעולת הארגון, בעיקר בצפון-אפריקה, ועל צורת

גולה זו אוגון חזק ומטופק, אשר יוכל לפעול תוך מחשבה ברידה והישענות על כוח עצמי ולהציל את שארית ישראל וכבודו. שארית זו מוכנה נפשית לישתף בפועל במאבקו המדיני הקשה. בשביל לאפשר לנכונות נפשית זו ביטוי מעשי בהתאם לתוכנית שונות, העלולות להקבע על-ידי התנועה, הכרחי לתוך במיוחד קודרים מתאימים לכך.

"במצבו הנוכחי של הציבור היהודי באירופה ובצפון-אפריקה קל לארגונים פורשים להשתלט, לדפוש אהדת המונים וגם להזיק במישרין למפעליו החשובים ביותר. התפתחותו של כוח גורל ומקיף משללו תשים קץ ליכולת הנושבים של הארגונים הפורשים למיניהם."

ביום 30.5.47 הודיעו על-ידי תיאור במכתב על המצב הקשה, שהתהווה לגבי יהדות רומניה, דרשנו פעולה והצבענו, שאין סכנה זו דבר רגעי וחולף, אלא תופעה סטטית, שתלך ותקוף יותר ויותר המונים. במכתבנו מיום 25.5.47 תיארונו לכם את התפתחות הדברים בנרמניה ובאוסטריה ובקשנו להסיק את המסקנות הדרושות.

למרות שפל מאמצינו הנ"ל לא הביאו כל פרי, רואה את עצמו הכינוס השני מחויב, אף בשעה מאוחרת זו, לפנות שוב ולהזהיר את אזרחותו.

איננו יורעים כמה זמן נשאר לרשותנו, אולם דבר אחד ברור, שהכרחי להיערך במהירות לקראת ההתפתחות. צריך להיות ברור, שהגנו עומדים כאן בפני סטיכיה המתגברת בהתאם לגודל הסכנה. האיל והאינסטיטוט היהודי הבריא מצויה עליהם להמלט וככל מחויב, איננו יכולים לראות בשקט את המשגה החמור, כשהתנועה הציונית מנסה להעמיד את עצמה כמצעור להתפתחות סטטית וצודקת זו. המשגה היא כפול:

(א) על-ידי התערבות חיובית כצד הפרוצציה הזו — להקל על המצוקות הרבות הכרוכות בזאת.

(ב) על-ידי חיזוקה של "השווד" כאירופה — לשרת את המוני היהודים הנודפים והמגלטים שירות נאמן להקלת יסוריהם ולתת להם הגנה במקום מושבותיהם עד צאתם לדרך, בנדידותם במבולות עד הגיעם לחוף, ליד החוף ובאנטייה שחובלים לארץ-ישראל.

הכינוס השני תוכנן מאת התנועה מעשים מדיניים ויעילים בנרדן.

2. הכינוס מצביע על ההכרח לאחר את ששתי הפעולה השונות המתנהלים על-ידינו באירופה תחת מרות מוסמכת אחת, אשר תישא

התלטות כינוס המפקדים בנובמבר 1947

1. הכינוס האירופי השני, בהסתמך על האינפורמציה שקיבל מאת המפקדים שבמקומות, בראש-לצנצן כחובה לחיפה להפגת את תשומת לבם הצינית ביותר של התנועה הציונית ומסודרותה האחראיים לסכנה הגדולה בה נמצאת שארית היהדות, המרוכזות בעיקרם ברומניה, בהונגריה, ובמחנות בגרמניה ובאוסטריה.

עקב תהליכים פנימיים בכל אחת מן הארצות הנ"ל וכתיבאה ישירה מהקדע הבין-לאומי, ההולך ומצמיק, עלולה להתהוות התפתחות כזו של עניינים לגבי שארית היהודים בארצות הנ"ל, אשר תפקיר אותם לכוחות איתנים של שיסוי, פירצות והשמדה פזיזת ובמקרה הטוב ביותר לדלדול והתנוונות-אספת, עקב משברים וניסיונות לשינויים סוציאליים בארצות הנ"ל ותחלופות מהמין השפל ביותר, אשר תקנה לעצמה שביחה בצד. התהליכים הנ"ל, בזמן שפל זה יתהווה, עלולים את להימצא, גם, חסרי אונים לחלוטין לכוא לעזרה, כי אפשרות זו תהיה מחוצה לנו, כפי שהתנסונו בזמן מלחמת-העולם האחרונה.

הדבר אינו חדש. כינוסנו הראשון בנובמבר 1946 סיכם את דעתנו בנרדן, ובתוכניו שדוּפן לקראת הקונגרס הציוני ה"ב, שהתקיים ככול ברצמבר 1946, וכתבו-הדברים דלהלן:

"הגנו חייבים להניח וכמעט בוודאות גמורה, שהחיסול שארית הגולה יתגשם לא רק ברומנו, היינו, עליהם המהזיה ארצה ללארצות בטוחות אחרות, אלא חיסול זה יתגשם גם ברדכי השמדה פיזית ואחרת, אשר תגריים מלומדי הניסיון מהמלחמה האחרונה יעשה ברצון ולישרון רב.

"לא יכולה לתנועה הציונית, ובמיוחד ליישוב היהודי בארץ, באם שראה אפשרות כזו תשיג את השארית במצבה כיום, מחוסדת כל אוגון ויכולת לאמצעי הצלה מדיים ולהתגוננות. הכרחי להעניק לשארית

מקור רציני ונוסף להכנסותיו. זה קשור כמובן עם פעולת הסברה ותעמולה שיטתית, מתמדת ומכוונת ביותר. בפעולה זו, הצריכה להיעשות על-ידי ה"הגנה" בתנופה גדולה ובכוח מנגנון מספיק של אנשים מתאימים, וזאת הכניסו את האמצעי העיקרי והחשוב ביותר לקראת חיטולם של הפרושים והשפעתם ברחוב היהודי. הכניסו מצידן בצער, שער בה טוים נעשתה הפעולה והמוני יהודים שפורים בידי התעמולה הכחבת של הפרושים ואף מנרכים להם סכומי כסף רציניים.

השורה באירופה ניסתה (ליישם הרעיון) במפעל כספי צנוע במקום אחד ונרכזה למעשה בצבא-פל-החמה הני"ל.

הכניסו השני, בהחשיכו ביותר את הכעיה, חובצ במיוחד את הגשמת המפעל.

7. הכניסו השני שולח את כרכת העיבוד שלו לכל הכרי ה"הגנה" בארץ. הנוג מלווים מכאן בחודרה ובה את העובר עליכם ומאחלים לכולכם בוח, יומה, והכונה כמעמד המבטחים של היום ושל הצפון בעתיד הקרוב.

ודרכים לקראת העתיד, הנוג צופים לעכרכם, חוד גשוח חמים ונאמנים ביותר וחוד מפלה ואמונה להיות ראויים להכרחכם במעשינו כאן בבוא השעה.

חשון, תשי"ח.

כל באחריות ישירה כפני התנועה עבור הפעולה כולה, התאם את כל הדרוש תיאום והסדר (הצרכים בדרך רבים ומרות כוז הבצע את כל הדרוש בצרע ואינו יכול להיות מבוצע כל זמן שמרות כוז לא תקום. כמובן רואה הכניסו בצורך דחוף לקבוע לכל שטחי הפעולה את שיטת העבודה הקשורה במטה כללי יעיל ומסודר ובפיקוד בסמכות הרעה. המטה והפיקוד יהיו את המרות המרכזית הנדרשת. כל זה מחייב תיאום הפעולה באירופה עם הפיקוד העליון של ה"הגנה" בארץ.

3. הכניסו השני מחוזה אחריו, הנושענת גס על הכרחם העציונית-חלוצית של הכרי המשלחת הארץ-ישראלית וגם על ניסיונם המעשי בתנאי החרי היהודי באירופה, שמהות הפיקודם באירופה צריך להתבצע במפעלי תצלת יהודים כמגמת חיסול הגולה הזו. בתוך תפקיד זה, כפרט חשוב והכרחי מאוד — ההגנה העצמית, כהכרה, רוח ומעשה בכל אותם המקומות בהם עדיין יושבים יהודים ובהם קיימת סכנה כוז ובכל תנאי החיים היהודיים הקשורים במפעלי ההצלה.

הכניסו, בהחשיכו את הדבר, מבקש מהגורמים המוסמכים לכך אישור רשמי לעמדה הני"ל.

4. הכניסו השני מביע את הכרות הבדודה, שאין כל דרך ארגונית אחרת בשביל קידום השורה באירופה בלעדי היווה חלק ארדני ובלתי נפרד מר"הגנה" בארץ. עלינו לציין בצער רב, שלמעשה עד כה כמעט שאין כל הגדרה ברורה בכלל. מצב זה מקשה על עצם קיום הפעולה ואף מסכן אותה. בהתחשב עם כך פונה הכניסו בדרישה לגורמים המוסמכים לכך, למסוק בשאלה זו כרוח הצעתו.

5. הכניסו השני חובצ מאת הגורמים הנוגעים בדבר יחס של דאגה רצינית למעמדה ועתידה של הפעולה באירופה. תביעה זו צריכה לקבל את ביטויה הנאמן:

- (א) בניגוס שילוחים נבחרים ומתאימים,
  - (ב) באופן הדין בשאלת התקציב ועצם קביעתו,
  - (ג) בקשר המושלם שצריך להתקיים בינינו לכין הפיקוד העליון בארץ.
6. הכניסו השני מעורר את תשומת לבך של התנועה לצורך הדחוף וליכולת הבדקה להקיף את המוני היהודים באירופה כולה במפעל (מגבית) ידיוותי לטובת ה"הגנה" ומפעליה. מגבית כוז יכולה להיות

פריט לפיקוד על המתנה וארגון חייזי היס-יונימי, וככלל זה קביעת תכנית ההזרחה והזדאגה לסידורים האחרים, נאלצתי גם לעסוק בהזרחה, כיוון שלא עמד מודריכים רבים לרשותנו. בעיה רצינית בהזרחה הייתה, לדירי לפחות, העדר ידיעת שפת היידיש. נאלצתי אפוא להזדריך חוד הסברים בתנועות ידיים ושימוש במספר מילים מצומצם שעמד לרשותי, כגון: 'איר נעמט דאס און איר מאכט אויף' (אתם לוקחים את זה ועושים כך). חוד כרי הודחת המגויסים כשימוש ברובה למדתי מפייה את שפת היידיש, כך שבמרוצת הזמן מצאנו יותר ויותר שפה משותפת להעברת אימתן הפרט.

"הכשדות המקצועית של המגויסים שהגיעו לכסיס היחה שונה בתכלית; מאנשים שמעולם לא עסקו בכל עניין צבאי או אפילו בספורט עד לאנשים בעלי דרגות צבאיות גבוהות.
"בגלל המחסור במודריכים נאלצנו לעכב את כל המודריכים להקופה ארוכה יותר ונשלחו לעלייה רק מודריכים בודדים. חוסר ידיעת המודריכים את מוצר עלייתם היווה גורם שפגע ביעילותם עבורתם."
תאריך: 9 באפריל 1946

עדותו של אבי שלוש על בית-הספר למ"כים בכסיס העלייה (הגויסים) במרסיי

"ראשית פעולתנו היחה לגייס טל מודריכים אשר יוכל לקיים הדרכה ראשונית בבסיסי הדרכה שנקבעו על-ידי ה'הגנה' למטרה זו בדרום צרפת. הקורט עצמו התקיים במקום שקראנו לו 'ביריה' ושמו הצרפתי אובן (Aubagn). כעבור תקופה קצרה עברו המפקדים למחנה שהיה מצוי בתוך מרסיי עצמה ואשר נקרא 'מזרע'.

"אני שימשתי תקופה מסוימת מפקד אחד הבסיסים שפינונו היה 'דפנה' ואשר שפלו הצרפתי היה Salon. בסך הכול היינו במחנה זה כ-100 איש.

"הקשתה עלינו העובדה שהמודריכים המקומיים ידעו רק את מקצועותן הספורט ולא את מקצועות הנשק והשרה, כך שהיינו נאלצים לשלוח למחנות האימונים בנשק את המודריכים הארץ-ישראלים ואת טובי המודריכים המקומיים, אשר היו מסוגלים, לאחר הכנה קצרה, להדריך אף הם בנשק. כך נוצר מצב, שבמחנות הקליטה והמעבר נשארו המודריכים המוכשרים פחות, וכדי שתוכל כרמת האימונים.

"לכסיס העלייה הגיעו מגויסים מ-38 ארצות. רוב המודריכים המקומיים היו דוכרי יידיש בלבד, ורק חלק מבוטרי הקורסים של הבסיס היו דוכרי צרפתיים. העדר שפה משותפת עם התניכים הקשה מאוד על עבודת ההדרכה והטיל עול נטף על המודריכים הארץ-ישראלים, אשר שלשו בדרך כלל בכמה שפות. היו לנו שתי מחלקות של מגויסים מבולגריה, שלא ידעו כל שפה אחרת פריט לכולגריה.

"יכלי שבעיניים בערך התחלפו כמתציה אנשי המחזור, שהפליצו ארצה, וכמקומם הגיעו מגויסים חדשים, לאחר מיון בגורד אידס. על אנשי מחיל (מגויסי חוץ-לארץ) לא פיקודתי כלל. הם אומנו במחנה אחר.

הקמת סניף מצ"ב בצרפת

מאת: מצ"ב

אל: A.J.

הגנרן: הקמת סניף מצ"ב בצרפת.

מתוך הערכתי המלאה לפעולת A.J. כאקטיבה יהודית לחומה במחוזות
בזמן המלחמה, שפעלה מתוך מטרות ותפקידים זהים למטרותיו ותפקידיו
של מצ"ב, הנני מחליט על הקמת סניף מצ"ב בצרפת לפי התנאים
ולקמן:

1. פיקוד ה-A.J. והכרזי מכירים במצ"ב כהסתדרות צבאית, יהודית
ציונית יחידה באירופה, המוסמכת כמטרוניתה תפקידיה על-ידי התנועה
הציונית העולמית הפיקוד העליון של ארגון ההגנה העברית בארץ-ישראל.
ה-A.J. בצרפת מעמיד את עצמו לרשות המלאה של מצ"ב ומתחייב
למלא את כל הוראות מצ"ב, לפעול רק בהתאם להוראות אלו, ולא
לעסוק בשום פעולה צבאית אחרת מחוץ להוראות אלו. כל המנוגד,
האינווסטר והנשק עוברים לרשות המלאה של מצ"ב.

2. הנני ממנה את מפקד ה-A.J. למפקד סניף מצ"ב בצרפת. הנני
מאשר לו למפעל להיעזר במטרו הקודם ב-A.J. לתפקידיו מטה של
סניף מצ"ב בצרפת.

3. הנני מכיר בערכה של A.J. האזרחית, המקיימת שורה של מפעלים.
הסתדרות זו החקיים גם להבא, אבל ללא כל קשר לשום הסתדרות,
עניין ומטרה צבאיים, פרט למקרים בהם יחליט ויתן הוראה מצ"ב.
גם הסתדרות זו מעמידה לרשות מצ"ב את מלא שירותה ועזרתה.

4. בהתחשב בנסיבות מקומיות, הנני מכיר בשבועה שהאקטיבה
המלולואים של A.J. הלוזמה נשבעו בזמנו ל-A.J., כיסוד מספיק
לכפיפותם למצ"ב. עדי להוראה אחרת בגנרן הנני משחרר אותם משבועת

ה"יר החזקה"

נוסח הישכונת ל"יר החזקה":

אני מצהיר על שייכותי לעם היהודי שגולדונו הנצחית היא ארץ ישראל.
אני מצהיר שאשים כראש מעייני את גולדונו וטובתו של עמי.
הריני נשבע בשמו של העם היהודי נאמנות ל"יר החזקה" וציותנות
למנהלגיה.

הערה: השכונת ל"צבא היהודי" לא כללה נאמנות ל"יר החזקה" אלא
ל"צבא היהודי ולעם ישראל כלכר". משימתו היתה מוגבלת והיא מסתיימת
עם הקמתה של מדינת היהודים.

מכתב המבצר של ה"יר החזקה"

הרכב החזירה המבצעית — מבצר:

- 1 מפקד המבצר
- 2 מפקדי מחלקה
- 4 מפקדי משמורת
- 4 שומרים ראשונים
- 4 שומרים
- 15 סך הכל

קשרים — מפקדי המבצרים כפופים למרכז באמצעות קשרים.

נספת 5

צרפת ואפריקה הצפונית

רוח שונמטר על-ידי עמנואל נשרי בכנס מפקדי ה"הגנה"

שנערך ב-5-8 בנובמבר 1947 בפריז

לגבי ה"הגנה" בצרפת, סוף נובמבר 1947 היה סיום שלב ומעבר מ"הגנה" לגיוס. המצ"ב, בעיותיו והישגיו סוכמו בסקירה שניתנה על-ידי עמנואל נשרי בכנס מפקדי ה"הגנה" בפריז ב-3-8 בנובמבר 1947 ולהלן דבריו (מתוך הסטנוגרמה של הכנס הנ"ל).

לפני כרא המשלוח

שני חלקים שונים — צרפת ואפריקה הצרפתית. בעיותיהן שונות. ציפת — 250,000 יהודים, מחולקים בכל טעפי החיים ובעיקר במסחר ובמקצועות החופשיים. יש תנועות ומפלגות ציוניות.

המצב הפוליטי — צרפת מתחלקת לשני גושים — ימין ושמאל. הימין התרכז סביב דה-גול וקרב 40% בבחירות האזוריות. האחרות — הקומוניסטים 5 מיליון, והסוציאליסטים 3 מיליון. לפני זמן מה יצאה המפלגה הקומוניסטית מהממשלה ומנסה להשליטה. ידרינו בממשלה רוכס סוציאליסטים, העובדים תחת השפעת כלום. יש ביניהם גם כמה יהודים.

באפריקה הצפונית 450 עד 500 אלף יהודים. היא מתחלקת למרוקו ותוניסיה, תחת שלטון ערבי ופרוטקטורט צרפתי, ואלג'יריה, שנחשבת כחלק מצרפת. מצב היהודים תלוי בשאלה הערבית. ארצות אלה מתקרבות לליגה הערבית, למרות החוזה האוסר התערבות בריסות כאן תמורת אי-התערבות צרפת בזוהר הקרב. ואחיה הארץ-ישראלית תחבסה על המשך המחלת הצרפתית-יהודית, המאקי היהודי (Arme Juive). הם קיבלו על עצמם להצטרף כנוף ולהישבע ל"הגנה". תחילה

361

אמונים מחדש. הפיקוד הגבוה של A.J. ימלא, כל אחד באופן אישי את השאלונים והטפסים המקובלים במצ"ב.

5. פיקוד A.J. ממצ"ב מיד למצ"ב רשימה שנית מלאה של חברי A.J. הצבאית (אקטיבה ומילואים) בצירוף הפרטים, אותם יקבע מצ"ב. רשימה זו תהיה סופית וסגורה. קבלת חברים חדשים מתקיימת רק לסניף מצ"ב בצרפת, בהתאם להוראות קבע מס' 1/46 של ממצ"ב בנרדן.

ממצ"ב (מפקד משמרת צלחים בנרדן).

נחום שדמי

אל : ממצ"ב

מאת : מא-ג"י

הנרדן : החלטתך להקמת סניף מצ"ב בצרפת.

בתשובה להודיעתך בנרדן, הנני חותם כמפקד A.J. כשמי, כשם חברי בפיקוד הגבוה של ה-A.J. וכשם כל חברי ה-A.J. לאת שהנני מקבל את כל החלטותיך בנרדן, כפי שנוסחו במכתבך לעיל ומחייב לפעול רק ברוח ההחלטות הנ"ל.

A.J. מ-ג

פול

360

ומשרד לחיפוש קרובים. אנו מנצלים את המוסדות הנ"ל להסוואה ולסידורים שונים.

ההשפעה על היישוב המקומי — יש יחס ידוע בחוגים אלה למאקו. חידנו באסיות רבה למוסדות ולמפלגות ציוניים. קשה לקיים קורסים בגלל בעיית השתדוד מהעבודה. השאלות הכספיות הן השאלות הכי קשות. יוקר החיים מאמיר מאוד. השטח גדול והתנעה יקרה. ההקצוב מוגבל ויש צורך במגברת מקומית להגשמת התכנות.

ממאי 1946 עד מאי 1947 — קיבלנו מהמרכז 5,000 דולר, כ־300 דולר לחשב. הנציג בתקופה זו 16,500 דולר. הוציעו כוסה על-ידי קרן רורכית שהיתה למחתרת הצרפתית. הפעולה נעשתה תחת כיסויים שונים.

הקשר עם המרכז היה מתמיד כי המרכז היה באותו זמן בצרפת. התכרים נתקבלו לפי התמנן של מאקי בתחילה. באפרילקה הצפונית הלכו העניינים לאט, קשרינו רלים יותר, והעבודה החלה שם בעיקר בתקופה האחרונה.

יחודי צרפת נמצאים תחת השפעת הפרושים. האצ"ל ופיטר ברנטן מנהלים תעמולה במקום. לפיטר ברנטן יש משרד בפריז, ולפעולותיהם פרסום רחב. לדעת היהודים כאן כל פעולותינו נעשות על-ידי הפרושים. רואים גם בנו בחורים טובים ואינם מבדילים בינינו. אפילו נער ציוני מאורגן אינו מתמצא בכך.

תעמולתנו חלשה מאוד. אין באפשרותנו להוציא עלון להבהרת העניין. באפרילקה הצפונית המצב קשה עוד יותר, מפני החפיסה "המזרחית" של הגבורה. בתקופה זו קיבלנו עזרה במדריכים משווייצריה.

עם בוא המשלחה תפעולה החלה בקורס שהוקמים בינוי 1947 להכשרת מדריכים למקצועות טרום-צבאיים ונשק קל. המשלחת הגיעה לקראת פתיחת הקורס הזה. באוגוסט 1947 הגיעו עוד שני מ"מים לתקופת פתיחת הקורס השני, שמטרתו — הכנת מדריכים ומפקדים. בסך הכול מונה המשלחת 3

המבססה על מסורת זו, שהיתה שונה בצורה וכשיטה, אך מטרתה משמעותית. אי-אפשר היה להתחיל בהדרגה מחסור אנשי מקצוע. האימונים החלו בקנה-מידה קטן. בתחילת 1946 ניתן קורס על-ידי חבר הבריגדה — שלושה שבועות בערבים. אחר-כך הופיעה שליח שני. שנחן עזר סמינר כזה לעשרה אנשים, אך אלו היו סמינרים ששתיים מאוד. אי-אפשר היה להוציא מדריכים כשיטת אימון כזו.

העבודה קיבלה צורה יותר נמרצת בתחילת 1947 כשנתקבל חומר הדרוכה מאיטליה והגיע חבר שהיה בחופש ונוצל לעבודתנו. העברנו שלושה סמינרים וחומר שחורגם לצרפתית טייע להם בעבודה כסמלים, בעיקר בשבתות ובימים חגילים וקצינים לשעבר בצבא הצרפתי. את כי האימון כס"מ, איש וניהוג לא היה מפתח אצלם. הם היו מאומנים על משמעה ומחמתה.

כך הודרכו כ־80 איש. (באפרילקה נוצל חבר שהיה בשליחות אחרת והעביר שם כמה קורסים.) הוסמכו 56, מהם 25 על כבד ארצה. בצרפת הוסמכו כמדריכים 15 איש, שהיו חלשים, אך עזרו בעבודה, התפתחו בתוכה וטייעו אחר-כך לאמיל (עמנואל אורלנסקי) עם בואו. מהמחתרת הקודמת קיבלנו קשרים לאנשים במקומות שונים, ולגורמים שונים. כל אלה הנם כיום תחת השפעתנו הישירה.

העזרה לגופים יהודיים ניתנה על-ידינו למרות חולשתנו. כשפנה המוסד בבקשה לעזרה, הוא ניתנה המיד בכל הרצינות. אמנם לכל מוסד תפקידו, כדברי שאול אביגור, אך המיד הוא עצמו פנה אלינו, וכ"אקסודוס" הסתייע בנו הרבה, גם להעברת הגבול ולמ"מ עם השלטונות הצרפתיים. הכאנו את היהודים למחנות, העלינו אותם על האנייה, ניהלנו מ"מ עם השלטונות להפליגה וכל יתר השיפול הכרוך בזה. העלאת 5,000 איש על ה"אקסודוס" עברה בסדר גמור, רק החידה לכך שהתפקיד הוטל עלינו. המוסד לא הכין שום תכנית לכך וזכרואה שלא ישתלט, פנתה אלינו ובמספר קטן של מפקדים הצלחתה להעלות 5,000 איש ב־15 שעות, בסדר ולפי תכנית. סיפקנו אנשים לתפקידים ב"בריחה" ובעלייה ב'.

לא היה לנו שיי מסודר. ריכזנו ידיעות על-ידי חברים העובדים במוסדות שונים. אנשי מאקי לשעבר, חבדני כיום, נמצאים במוסדות חשובים ושונים. בפיקוחנו המלא גם מוסדות בענייני ילדים יהודיים

מטה מקומי, כאלה (יש) שלושה — תוניסיה, אלג'יריה ומרוקו. בכל אחד מהם מפיק המקיים מטה להשתלשלות על מרחבו.

הנורג: — פגישות שבועיות של המטה, פגישות קבועות של לשכת ההדרכה, אינפורמציה שבועית ודוח חודשי.

בקוריים בסניפים ובארצות אינם יכולים להתקיים באופן שיטתי ומתמיד מסיבות הקשיות הגיאוגרפיים. במיוחד קשה להגיע לאפריקה הצפונית.

החניכים שעברו דרך ביה"הספר עד כה, בסך הכול 80 איש בשיעור מוחלט, מהם 32 תלשים בהכנה, 33 מנבגים והשאר שואאים.

טרם היה פחת מסיבת עלייה ארצה.

לביה"הספר תקופות מעבר ממחזור למחזור. דרוש חודש ימים להכנה תניכים ומודריכים. הבאת אנשים מצפון-אפריקה לביה"הספר קשה מאוד. מספר החברות בביה"הספר היה מועט. לא הצלחנו צדין לגייס חלק זה. יש לנו רק 3 מודריכות, הניכות ביה"הספר. מספר הסניפים כרגע — 12, בתוניסיה — 3, באלג'יריה — 1, במרוקו — 1, בצרפת — 7 סניפים.

סניפים קודמים אנו לאותם המקומות בהם מתנהלת עבודה הדרכתית. יצרנו יצור שני, הנקרא: חוליית אינפורמציה — מספר אנשים בכל עיר, שמפקדים לספק מדי שבוע את האינפורמציה המקומית בקשר ליהודים. דבר זה תשיכוחו לאין ערוך. הקמנו עד כה 5 חוליות אינפורמציה. סניף צריך להיות כנוי על שני מרחבים: המרחב הציבורי הכללי והמרחב המקצועי. המרחב הציבורי — ועדת ביטחון, שתעסוק בעניינים כספיים וכו', ומטה שיעסקו בעניינים מקצועיים. הזדהות מוקפדת מאוד, רק מרכז ועדת הביטחון מכיז את ראש המטה ושני הנגפים עובדים בפניו. המטה — מחזכו לרוב בידי המודרי. אופי הזדהות לא באותה צורה שאנחנו רגילים לראותה בארץ. המגמה — לחיל שדה וליכולת קודמת שווה לחידות שדה. עדיין לא התמסרנו לגורם הציבורי, לחיל המשמר. התחלנו לפעול במסגרת הנוער הולנדי הפעולה הנוספת בסניפים — גיוס אנשים לצורה ל"בירחה", לניהול מחנות העלייה נכו'. המגע עם הסניפים הוא באמצעות מכתבים, על-ידי ביקור קצתי מטה ובקוריים של מפקדי הסניפים במרכז, הביקורים פריריים, אם כי לא יכולנו לשמור על מסגרת זמן קבועה.

אנשים. אחד המסיים את הפקידו ועוד שניים זמניים, שמהם אחד משווייצריה.

המטה שהקים השתדל להקיף את שתי המסגרות — הציבורית והמצבאית, והפיקוד מחולק לשתי חטיבות — כדוגמת הארץ.

ועדת ביטחון כללית: — בעיות כספיות, קשר למסודות יהודיים ואחרים קשר לשלטון. ער עתה מילאה הוועדה את תפקידיה כאשר מילאה. עם הקמת ועדת הביטחון הפך העניין להיות תפקיד ולא שתדלנות.

המטה נבנה בהתנה שיהיו לו תפקידים של השתלשלות על ארצות שונות. הוא מחולק לשלושה חלקים: — פעולה, הדרכה, אינפורמציה.

פעולה: — הכנות, מידע, רכישת, ארגון.
המדיע: — בניו על יסוד ויכוח יריעות החברים. דבר זה דרוש תיאום פעולה מלא עם הש"י, הבנוי על סוכנים.

הארגון: — עוסק בבניין החידות — סניפים, יחידות ממוסדות ושירותים שונים.

ההדרכה: — ביה"הספר מוכרי (להתמכת מ"כים הרוצן להבאם לשלב יותר גבוה), פקודת על ההדרכה, תי"ס לנוער, חינוך רשמי והשתלמות. יש לנצל את ביה"הספר לקצינים. יש אפשרות ללמד מקצועות ספציפיים: — אלתוט, ים, וכד"כ. יש לדעת לנצל את האפשרויות האלה להכשרת קאדרים לעתיד לבוא.

אינפורמציה: — אפסנאות, טרנספורט, מזכירות, חשבונות, פרסונל המתלקה הפרסונלית — אחד ההישגים האחרונים של המטכ"ל בארץ, להשתלמות כוח האדם והמפקדים. אצלנו בעיה זו מתרפה מפני המרחבים הגדולים, אשר אם לא תהיה מחלקה שתסלל בו — עלול האדם ללכת לאיבוד, בגלל השפעות שונות. במגנזון הקבע 16 איש — 2 מ"מים מוסמכים, 10 מ"כים 4-7 אחרים. חסרים עוד 2 — אחד למידע ואחד לרכש:

המפעלים שהוקמו: (א) ביה"הספר לסמלים; (ב) מסגרת ליחידה מנוסחת חחת השם פלוגה ימית; (ג) מפעל כספי.

מרחבי משנה: — ישנם מרחבי משנה, הקשורים באמצעות קצינים. זה בתוך צרפת. נוסף לכך מרחבי משנה הקשורים למטה הכללי על-ידי

אינו מקרי, מפני שעמוקים היינו עד כה בהבנת קאודים. עתה יש להטיל על האנשים את האודגוריציה.

בעניין ש"י — קיימת בצרפת סמגרת שירות יריעות: המידע שלנו נמצא בחילופי אינפורמציה עם השי" בפגישות שבוועות. מחקרים כעת קודם למפקרי מידע, שיכשיר את קאוד מפקרי המידע.

מחלקת ההסברה מוציאה עלון דו-שבועי למפקדים. ההסברה והעזומולה הנה הדדיים, ככל כיום המוציגיים והשוכנים. משקלנו כננו ביצבור היהודי — עדיין קטן, הייתה שפיגנתו בהקמת כמה מוסדות, העשויים ללכד את היצבור ההגנרי. בכך שהאצ"ל עשה ממך בהצלחה דבה. פיגנתו בהקמת מוסד כספי שיהיה לו שני תפקידים: א) לאסוף כסף; ב) ללכד סביבתו את היצבור כולו. ביצבור היהודי הצרפתי, כמו אצל כל היהודים בעולם, ישנו דיכאון מסוים לאחד השמרת מיליונים יהודים וכל יהודי רגיש מאוד לכל תופעה של גבורה יהודית נגד גויים. דוחו של היהודי מתרוממת למשמע פעולת הטיוד. האצ"ל מתרברב בפשיטתו רב ואף אינו חושש למשמע פעולת הטיוד. ההפעלה ו"הבריחה". זה טור הצלחתו של האצ"ל. חושבני, שבמידה שאנו נמחיל בפעולה כספית נצליח בהתפעלתו גם לאסוף כספים וגם לשנות את הלך-הרוח הכללי ברחוב היהודי.

בין ממלאי התפקידים שלנו ממועד הצרפתי מצאנו אנשים זכים בעלי יכולת ורצון. הנוג מנצלים אותם כהלכה. הדבר הכללי שאפשר לומר, הוא כי מידת הנאמנות והלהט גדולים ממידת היכולת. מצאנו גם גויים כורדים טובים, אשר הנה ציונים טובים ועוזרים לנו הרבה. אין הדבר מעורר חשד ודאגה מאחר שהאנשים הופיתו את עצמם. הטעם ההגיוני לקיומנו בצרפת ובאפריקה הצפונית הוא קודם כולל הגנתי — על היהודים להחנות. המצב חמור מהמשוער. צרפת, למרות הייתה ארץ חופשית ומתקדמת, שמונת בה סכנות רבות ליהודים אם כי לא כל כך ממשיתת וקיובות אך הנוג ערים לתופעה מדיאגנת. מדיאגני ניצחוננו של דה-גול. אמנם סביבו גם מספר יהודים שיהלחמו באנטישמיות, אבל סביבו גם חוגים אנטישמיים ביותר. האנטישמיות בצרפת מתבטאת חזק, אם גם לא בגלוי, תופעת של אנטישמיות הולכת וחוזרת באפיוורות שונות ימולכחות את הכדח ההגנה העצמית בצרפת. בצפון-אפריקה, הדברים מתקשים מאלהם. במרוקן מחקיימים 250 אלף יהודים, אשר שום חוק וסדר לא מגן עליהם, חוק מוצנו של

הקשרים. למוסדות היהודיים — על-ידי ועדת הביטחון. הקשרים עם כל המוסדות הצרפתיים, עם הפרדציה של המוסדות היהודיים ועם מוסדות כלכליים, הם לרוב תוצאה של קשרים אישיים של אנשני. קשרים אלה יכולים לעזור הרבה.

הקשרים עם תנועות הנוער המפלגות הציוניות מוזרים למדי (רוד ועדת הביטחון קשר עם המפלגות הציוניות). המפלגות אינן מבינות את העניין ורואות אותו כעניין מיליוניסטי כלכלי. בזמן האחרון שונה המצב.

תנועות הנוער מתחלקות לציוניות וכלליות. על הציוניות עדיין לא השתלטנו. על הכלליות שלפנים בהחלט. "החלוקה" לאחד-בתוכ את כל תנועות הנוער הציוניות, וזה מחייב גם את העלאהם לארץ-ישראל. במידה שתצטוו בפניו את הביעה של הכשרת אנשים אלה גם מבחינה צבאית, עוררנו ויכוחים טוערים בוועדת "החלוקה", מתוך שהיו חברים שראו בה דבר מזוה ולא מובן. ויכוחים אלה גרמו לכך שלא השתלטנו עדיין על תנועות הנוער, מתוך שלא היה רצון לעקוף את המוסד הזה ולנצל את השפענתו הישירה. אמנם נרעו זה מגיע אלינו, אך ההנהגה המרכזית מתנגדת מבחינה עקרונית. מפחינה מעשיה אין לדבר ערך רב. כל התנועות יחד — מספון לא עובר על מאות אחדות ואינו חשוב לנו ביותר מבחינת כוח. התנועות עוברות לפי שיטות ישנות-נושנות ואינן מבינות את ערך התניון הגופני כחלק מהחניון הכללי. תנועות הנוער הלא-ציוניות הינה להן תקופה שחפשו ריד להצטרף לגוף החלוצי, אך לא היה להן רצון וכוונת להיכנס לחוכו. במידה שהשתתפו אתנו, החלה נחירה המונית אלינו — הם רואים בזאת חזות הניון הנוער היהודי כמגלה. מצדם, אם כן, היענות רבה מאוד. אנו ננצל זאת, כי זה פותח בשבילנו אפשרויות רבות. קיים טיפול בנוער צעיר יותר. ישנו מוסד שהוא יצירת המתחמת הצרפתית ומוסדות ה"הגנה" שלפני כוא המשלחת שם המוסד — אופי (O.P.E.J.). לו תקציב גדול ויכולת רבה, ומרכז בתוכו אלפי ילדים. מחלקת הנוער והחרכוב הגופנית מיעדת בעיקר לעניין זה. הדבר מטיל עלינו אחיות, באיז מידה נכלל להשתלט על מוסד זה ולרכוש את כל הנוער הזה.

כאמור, הנוג מנצלים אף תנועות כלתי ציוניות. המצבה כיום 1,289 טוראים, 269 מודרכים, סך הכול 1,606. מספר הטוראים קטן מהמודרכים, ודבר זה מוכיח על פיגור בארגון היחידות. הדבר

"פרישת פול"

העתק

23.5.1950

דו"ח ועדת החקירה ב"פרישת פול"

ההאשמות התחלקו לשני סוגים עיקריים:

- 1) האשמות נגד פול.
- 2) האשמות נגד רענן וייסמן

האשמות נגד פול:

- א) בחוגים מסויימים בצרפת שרדה הודעה, שפול לא היה מוסמך להופיע בחור מפני ההגנה בצרפת וצפון אפריקה או שסמכות זו פקעה עם פרוץ המשלחת של ההגנה בארדופה בקיץ 1948.
- ב) פול הקים חברה שוונת, לא דקא לתפקידי ההגנה גרידא, וחברות אלו עסקו בפעולות כלכליות. השענות מכוונות בעיקר נגד חברות "נשר" ו"קשר".
- ג) פול נאשם בארגון מבוזבז נפרדות, בעיקר בצפון אפריקה, בניגוד למגביית המאוחדת.

מסקנות:

א) כאשר התארגנע ההגנה העברית באירופה באביב 1946, התקשר מר נחום שדמי על פי הוראת מר ד. בן-גוריון עם פול, אשר עמד אז בראש ארגון הלוחמים העברים בצרפת, הנקרא l'Armee Juive באפריל

השולטן. בתוניסיה ואלג'יריה המצב יותר טוב מבחינת חוק שווה לגביהם. יהודי צפון-אפריקה חיים כעל הר געש בתוך הקנאות הערבית. קיומנו שם הוא הכרח דחוף. ידעו אינה משגת מפתיעה ארגונית להקיף שטחים כה גדולים ונרחבים והגעו זקוקים לכוחות רבים. טעם נוסף לקיום ההגנה העצמית בצרפת — ריכוז יהודי ההולך ומגדל ועד יגדל, במידה שזו עלולה להיות הארץ החופשית היחידה בעלת אפשרויות ליהודים להיות ברווחה מסוימת. פרוצס זה יעורר ללא ספק את התבררות האנטישמיות, והכרים קשים מראש, שאינם נראים כיום לעין, עלולים בעתיד הקרוב להיות מאד מורגשים וחריפים.

הגנה יהודית חזקה בצרפת ודלושה כבטים מעבר לארץ-ישראל, בבסיס

לזמן ארוך. בלי ה"הגנה" לא יקום הדבר. בכל המצבים נהיה זקוקים למסגרת גדולה של נוער יהודי צרפתי אשר ישרת בסיס זה מתוך אמונה ולהט, ואשר יוכל להושיט לנו עזרה גם במסיבות העיונות של הסדרים עם המשטר, אשר לו מחלוקת ריגול העומדות על דמה גבוהה מאד. נוער זה אף יתקרב על-ידי תפקידי אלו גם לנכונות עצמית להיפגל בבניין מדינתנו וארצנו — מסגרת כזו נשיג רק בדרך ה"הגנה".

כי החליט על פעולות כלכליות מבלי להמליך כרעמתם של אנשי הצבור אשר עמור, באופן רשמי, בראש החברה, לרבות הידוש ראש שלה.

ג. ההגנה ערכה בשנת 1948 מבנית משלה בארצות צפון אפריקה. מבנית זו החלה עוד בינואר 1948 והיא התנהלה על דעת המפקדה האירופית של ההגנה. ב-1949, כלומר בתקופה של המגביה המאוחרת, התנהלה מגביה נפרדת של "ההגנה" בטוניסיה וכן נאסף סכום מטריים במרוקו. מגביה זו הייתה פנימה במגביה המאוחרת ומעין הפרת הסכם, אולם יש לציין, כי ההכנסות ממגביה זו הלכו ברובן לקיום ההגנה בצפון אפריקה.

ד. כפיכום ברצוננו להודיש את זכויותיו המרובות של פול כמארגן והתנהגותו הזוהרית הלוהמת בימי כולו צרפת ע"י הנאצים, כמפקד ההגנה בצרפת בשנות המאבק ומלחמת השחרור. אין לנו כל ספק כי פעל מתוך כוונה טובה לשרת את עם ישראל ואת מדינת ישראל. אי בהירות מעמדו בשנותיו האחרונות נובעת משוני הנוסחה ואין להאשמו בכך.

לא ראינו את עצמו מוסמכים לרוך כחלקיק הרשות אשר נמגלו בזמן האחרון בקרב חברי A.J. בצרפת. ברצוננו רק להזיע, כי ההרכב האיש של חברי A.J. כיום איננו זהה עם ההרכב לפני שנים מספר. כי בינתיים חברים רבים של A.J. עלו ארצה, וכמובן דוקא מבין החברים הצעירים הקשורים להגנה.

האשמות נגד רענן וייסמן:

רענן וייסמן נאשם כי בחור מזכיר המגביה המאוחרת לא ניהל את עניני המגביה בסדר ובקמצנות שהיה חייב לשמור עליהם. באקטובר 1948 נאלץ וייסמן וכן מזכירי החג' רייפוס לעזוב את צרפת באופן פתאומי ואחרי עזיבתה הרעלו השענות רלקמן: —

א. בקומה הייתה חסר סכום של 1,000,000 פרנק ובמקומו קבלות של ארנונים שונים אשר היו חייבים לספים למגביה.

ב. בקופה נמצאה קבלה חתומה ע"י וייסמן בשם חברת "סוקאס" על סך 2,000,000 פרנק בחור ערבות לשמוש המשרדים (רמי מפתח) קבלה נוספת חתומה ע"י וייסמן בשם "סוקאס" על סך 300,000 פרנק בחור ערבות בעד הרהיטים של המשור.

או במאי 1946 הושג הסכם אשר לפיו חברי A.J. אשר היו מוכנים לקבל את מרות ההגנה בא"י, הצטרפו לארגון ההגנה העברית בצרפת. פול נחמנה למפקד ההגנה בצרפת ובצפון אפריקה.

כאשר פרקה, ביולי 1948; משלחת ההגנה באירופה, הטיל נחום שדמי על פול להמשיך בתפקידו.

במכתבו של ג. שדמי אל פול מ-28.7.1948 כתוב:

"אם כי נשארת ברגע זה כמפקד עצמאי כשעת עבורו הנך נושא באחריות: אשתול במידה, שהדבר יהיה בכתי לעוור לך אף ממלחמים פתאומיים — אף פנימית — בהגנה באפריקה — הצענתו במיטתו"

על כך מסר ג. שדמי דין וחשבון לשר הכסחות וזה הכריע את שביעת רצונו מפעולת פול במכתבו אל ג. שדמי מ-21.11.48. מכתב, איפוא, כי פול פעל בחור מפקד ההגנה העברית בצרפת ובצפון אפריקה בזכות ופי סמכותו נקבעה כדין. אולם יש לציין: כי עם פרוק המסגרת של "ההגנה" נשארה ההגנה בצרפת ובצפון אפריקה ללא מסגרת כללית, וכך שגרים לאי-בהירות כנוגע לתפקידה וסמכויותיה.

למכתב מ-27.11.49 בקש שר הכסחות להכריע, כי איננו מייצג שום מוסד צבאי או כסחוני בישראל, ועד כמה שידוע לנו מלא מר פול אחרי הוראה זו.

ג) חברת "נשי" הוקמה ע"י פול כיריעתו והסכמתו של מר ג. שדמי. הוקמה להקמת בית ספר לסיס אושרה ע"י המוסדות המוסמכים ואף התמנה איש מיוחד מטעם ההגנה על מנת לספל בדבר. ב-16.11.48 ניתנה הוראה ע"י שר הכסחות להסל את בית הספר ולהעביד את הכולש אולם פול ערער על הוראה זו וכתוצאה מערעור זה לא עמר עוד משדר הכסחות על החסול.

חברת "קשר" נוסדה ע"י פול תחילה לשם קשר עם אנשי מח"ל ונח"ל מצרפת וצפון-אפריקה. כאשר, בשנת 1949, נחלרלו מקורות התקציב של ההגנה בצרפת, יים פול פעולות כלכליות שונות אשר "קשר" הייתה צריכה לשמש להן נושא. פול הגיע גם לידי הסכם עם המחלקה המרוויגית על פעולות כלכליות משותפות, אולם פעולות אלו לא התפתחו לממדים גדולים. איננו רואים כמיטתן זה ודבר לגנאי, אם כי אנו סבורים כי פעולות כלכליות זו לא הייתה רצויה מבחינה צבאית. פול עשה משגה חמור,

ה) בסוף ברצוננו לציין לזכותו של רענן וייסמן כי האיש פעל במשך שנים רבות במסירות ובסכון עצמי לטובת ההגנה וההעפלה. הוא היה מן המתנדבים לחי"ל; היה לו חלק רב בפעולת ה"בריחה" ובמיוחד בפרשת "יצאת אירופה תשי"ז. גם לאחר שוכן לארץ הוא ממשיך באורך [כך במקור: וכ"ד] חיים תלוצי בתור פועל חקלאי. יש גם לציין כי וייסמן השקיע עבודה רבה במגזר ואילו עסקים ותיקים אחרים לא תמיד השקיעו את מלוא מוצם כעבודה זו.

בסכומי של דבר יש לציין, כי אמנם נעשו שגיאות אחדות בהגנת ההגנה בצרפת וכן לא כל עניני המגזר התנהלו כפי שביני צינבים לתנהל. יש להצטער על חופשות אלו ולמוע בעד הישנותן. אולם אין בהן כדי להאפיל על החיות הרב ועל המסירות הרבה. יש להצטער על כך כי הרברים נופחו במידה שאינה הולמת את הענין ושהביאה נזק לתנועה הציונית.

יחזקאל ת. יחזקאל (—) י. עמיר

יודשלים, י"ח בשבט תשי"א

10.1.51

8242/2/1509

לחברים ת. יחזקאל וי. עמיר — שלום וברכה,

אני מאשר קבלת הדו"ח שלכם על "פרישת פול", ואני מקבל המסקנות שלכם.

אני שולח הדו"ח לפול ולציירי בפריס בלוויית הודעה שאני מאשר המסקנות של חקיריכם.

ואני מודה לכם על העבודה שהשקעתם בכיבוד פרישה זו.

בכ"ח

דן בן-גוריון

373

ג. תשלומי משכורת לוייסמן ולגבי דידיפוס ותשובותו על הוצאותיהם בסך 1,444,000 פרנק, ללא אשור.

ועדת החקירה מטעם הפודציה הציונית טוענת, כי סכומים מטוריימים אשר נאספו בע"י השדה בצרפת, אינם מופיעים בספרי החשבונות של המגזר. ציין סכום של 1,300,000 פרנק שנאסף בליל זכוכים של 250,000 פרנק לצורך שגאסף בכורדו.

אחרי בירור כל הטענות הגענו למסקנות דלקמן: —

א. הסכום של 1,000,000 פרנק מורכב מסכומים שארגונים אשר השתתפו במגזר, טרם מסרו להנהלת המגזר ומסכום שתורבה צבורית ישראלית

קבלה מוייסמן בתור גמילות חסד לימים מספר. אין כאן כל מעילה ועל הנהלת המגזר לזאוג להחזרת הסכומים המגיעים לה.

ב) הרידה שבה נמצאים משדדי המגזר, נשכרה ע"י חברת "סוקאס" שהייתה חברה קשורה להגנה. לדעתנו חייבת המגזר לשאת בדהוצאות דמי המפתח עבור שכירת הדירה. הצורה בה גבה וייסמן את הכסף ללא התייעות היא בריגור לכל נוהל מקובל כמוסר צבורי ואף עזרבתו הפתאומית את צרפת אינה מצדיקה את הדבר. כן קבע וייסמן את גבה הסכום על דעת עצמו. למעשה צריך היה לקבוע את ערך הרידה ע"י מומחה כלתי תלוי וכסכום אשר יקבע צריך היה לחייב את חשבוני המגזר ועל ההגנה שומה במקרה של הפרש להחזיר את היתרה למגזר. בכירי ונוכחני כי התפרש אינו עלול להיות נזכר.

ג) אין ספק ל"חגב" ודייקוס ויהא רשאית לקבל את משכורתה מאת המגזר אשר למשכורתו של וייסמן יכולים להיות חלוקי דעות, אם המגזר או ההגנה, בתור אחוז השותפים במגזר, חייבים לשאת בה. אם הנהלת המגזר בצרפת תקיפה, כי לא היא צריכה לשלם את משכורתו של וייסמן הרי על ההגנה להחזיר את הסכום שהוצא. איננו רואים בשאלה זו ענין פרינציפיווי ומשאיורים את ההחלטה לגורמים במקום.

ד) לא יכולנו לכרר אם אמנם חסרים בקופת המגזר סכומים אשר נאספו, כי טענה זו הובאה לפנינו רק סמוך לגמור הקירחתו, ולא יכולנו לכרר במי האשמה בכך, במקרה שתעובדה נכונה. אנו סבורים כי על הנהלת המגזר לכרר את הדבר על כל פניו. בפנינו לא הובאה כל הוכחה המרשיעה בנידון זה את וייסמן.

372